

МАТЕРІАЛИ
II НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«МОВА ТА КУЛЬТУРА: СУЧАСНІ
АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ»**

(14-15 лютого 2020 р.)

Івано-Франківськ
2020

УДК 81:008(063)
М 74

Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення. Матеріали II науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 14-15 лютого 2020 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. – 104 с.
ISBN 978-966-992-017-1

У збірнику представлені матеріали II науково-практичної конференції «Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення». Розглядаються загальні питання української мови і літератури, романських, германських та інших мов, мови і засобів масової комунікації, теорії і практики перекладу, міжкультурної комунікації та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 81:008(063)

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Kuznietsova K.O.

FORMATION OF THE UKRAINIAN LITERARY
CHARACTER AT THE TURN OF THE 20TH
AND 21ST CENTURIES: FROM «HOMO SOVIETICUS»
TO CONSTANT SEARCH.....6

Надвірнянський Ю.Р.

ПРАВИЛА НАПИСАННЯ ІНІЦІАЛІВ ПЕРЕД ПРИЗВИЩЕМ 11

Старинець Г.В.

ДЕЯКІ ФОРМИ Й МЕТОДИ РОБОТИ
НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ СЛОВЕСНОСТІ В ПЕДКОЛЕДЖІ
З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ
ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ..... 17

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Марченко В.В.

УРБАНІСТИЧНІ МОТИВИ
У КАЗКАХ ЛЮДМИЛИ ПЕТРУШЕВСЬКОЇ23

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Лакуста Т.І.

МОЗЕС РОЗЕНКРАНЦ І НІМЕЦЬКА МОВА.....27

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Федоришина К.П.

ТЕХНОЛОГІЯ «СКРАЙБІНГ» ЯК ІННОВАЦІЯ
НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ34

Щербак Г.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ОЦІНКА
У МЕЖАХ ДИСКУРСИВНИХ КОНЦЕПТОСИСТЕМ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ)38

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Бищенко Т.І.

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ МОВИ ТІЛА
НА ТЛІ КУЛЬТУРНОГО ДИСКУРСУ ТІЛЕСНОСТІ..... 43

Брень В.В.

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ТРАВМАТИЧНОЇ
КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ 47

Жураківська О.О.

ФЕНОМЕН ТВОРЧОСТІ БОГДАНА КРАВЦІВА
В КОНТЕКСТІ ЕМІГРАЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 50

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Ковалькова Т.В.

ЯЗЫКОВАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ЗАБОТЫ КАК СРЕДСТВО
ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА КОМПАНИИ 55

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Белюга Т.В.

КАТЕГОРИЯ «ТОПОС» У НАУКОВОЙ ВИЗІЇ
ГУМАНІТАРИСТИКИ..... 60

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Билінська О.С.

ДОСЛІДНИЦЬКІ ПРІОРИТЕТИ
ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ 63

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Борисова М.Є.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
АНГЛІЙСЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ
У ПОРІВНЯННІ З УКРАЇНСЬКИМИ ЮРИДИЧНИМИ
ТЕРМІНАМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ 68

Карпик М.І.

МОВА – НАЙВАЖЛИВІША ОЗНАКА ЕТНОСУ.
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОВИ, НАЦІЇ ТА КУЛЬТУРИ 72

Кириленко Т.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕКСТУ 76

Куліш І.В.

УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ТЕРМІН
«ВІДНОСНА/ЕМПІРИЧНА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ»
ЯК ЧАСТИНА ПОСТУЛАТУ ІСТОРИЧНО ОБУМОВЛЕНОЇ
ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ Г. ТУРІ..... 80

Пенькова А.С.

ВІДТВОРЕННЯ ОКАЗИОНАЛІЗМІВ
У ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛОМОВНОЇ
НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 84

Ренська А.Д.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ПОЕМИ О.ПУШКІНА
«МІДНИЙ ВЕРШНИК» 88

Ситюк В.В.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ПРИ ВІДТВОРЕННІ ЕМОЦІЙ НА ОСНОВІ РОМАНУ
ЕЛЕОНОР ПОРТЕР «ПОЛІАННА»..... 93

Томнюк Л.М.

РОЛЬ ОСОБИСТОГО СТИЛЮ АВТОРА
ТА ПЕРЕКЛАДАЧА ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ
ЛІРИКИ ГЕОРГА ТРАКЛЯ..... 96

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Бернецька Г.Б.

МІЖДЕРЖАВНА КОМУНІКАЦІЯ І ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ 100

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Kuznietsova K.O.

PhD student,

Masaryk University in Brno (Czech Republic)

FORMATION OF THE UKRAINIAN LITERARY CHARACTER AT THE TURN OF THE 20TH AND 21ST CENTURIES: FROM «HOMO SOVIETICUS» TO CONSTANT SEARCH

The literary process in any culture and state always undergoes changes influenced by the political and social situation, history and nowadays often the popularization of trends. Therefore, the variability of genres and themes in literature must be seen as obvious, as is the variability of prototype characters. Of course, we are not talking about a single distinctive type, but a transformation of a character that may be of interest to the reader, the author's contemporary.

A character in literary science has always been an open question about the methods of her theoretical analysis and her perception of her and her place in the literary work. Today, however, we are inclined to the so-called theory of fictional worlds, where we cannot identify a character with a truly existing man, because he does not live in the real world, but in the artist's imagined reality. But it is important to note that in the case of such a view of the character, the fictional world created by the writer often and inevitably blends with our real [9]. And therefore, the characters of the prose, by their appearance, nature, behaviour and reasoning, the inner and outer world, reflect the characteristics of man, a personality that we might consider to be one of us.

Regardless of the language in which the work is written, the author depicts a world whose characters belong to a certain society, even if it does not indicate the place and time of events, as they occur at certain times of calendar time in history. The author creates a non-existent world through reality, which includes readers who recognize themselves and

their surroundings on the pages of the novel [2, p. 293-269]. Moreover, in contemporary prose the author's narrator often blends in with the character, which brings the text even closer to reality. And for this reason, we can perceive the fictional world as a reflection of ours and the literary character as a reflection of ourselves.

The variability of Ukrainian literature is no exception and at the beginning of the 20th century we see a significant change not only in artistic styles, directions and themes, but also in the characters themselves. In the 1920s a completely new theme of the city came to Ukrainian literature, which required a genre transformation and prose tended to be an intellectual novel. Of course, the Ukrainian modernism and novel of these years were quite different from the world modern, and from the intellectual novel in other European countries, but the Ukrainian intellectual novel and modernism brought with it a completely new character. If novelists Hryhoriy Kosynka and Volodymyr Vynnychenko remain on the subject of the village and describe the life dramas and the mental quest for villagers, Valerjan Pidmohylnyj presents his first urban novel *The City* (1928), where the main villager is undergoing a turbulent development. This topic is something new and unknown in Ukrainian prosaic works. The fatal crisis of seeking oneself in a big city creates an uncertain person and at the same time precise in achieving its goals [9].

Similar characters for his prose are chosen by the Ukrainian novelist Hnat Mychajlyčenko, who worked literally between 1915 and 1922. In the novels *Kiss*, *City*, *Prostitute*, *Prison* and others depict personalities whom unknown will throw into the world of suffering and mental upheavals. They live in conditions of absolute alienation from reality, lonely, forced to solve existential problems every minute of their livelihood [9].

Describing the artistic and scientific environment was also quite new to Ukrainian literature, giving writers space in their works for intellectual figures and introducing readers to their intricate inner world. For example, the novel by Yuri Janovsky's *Guardian of the Ship* (1928) opens the creative process of filming a film, and the main character often thinks about life and death, the meaning of artist's life and the mystery of the human soul [9].

It was the breeze of Western European modernism with the challenge of «art for art» and the pursuit of «pure art». Writers sought to move their

protagonist away from the masses and politics and to focus his thoughts on the evolution of the inner world and seeking answers to their psychological and philosophical questions. These figures were at the beginning of the birth of the intellectual that we meet in Ukrainian literature at the end of the 20th century, as the modernist image was influential and attractive to the post-Soviet generation [3].

Similar paintings and the theme of the human soul and humanity were chosen not only by these authors; It is these characters, as called by the American literary researcher and Ukrainian Marko Andrejchuk – «marginal intellectuals», which became the prototype for the creation of a new person captured in a literary work of art. They were, as mentioned above, apolitical, civic, non-committed intelligent people who were most often city-centered and who, before the collapse of the Soviet Union, gave birth to a new character, a hero-artist constantly searching for his life purpose and place in the world [3].

It should be noted, however, that in the Ukrainian literature of this period, ie in the years of the birth of postmodernism, we can see an ambiguous view of artistic values, which has created diverse works of art and divided Ukrainian literature into so-called «schools» – Stanislav and Kyiv-Zhytomyr. Representatives of the first (Yuri Andruchovyeh, Taras Prochasko, Yuri Izdryk, Yuri Vynnychuk) made their way to the underground, while others wanted to preserve the traditions of Ukrainian literature (Yevhen Pashkovsky, Oles Ulyanenko, Vyacheslav Medvid) [4]. In many senses, postmodernism was the only right way after the fall of the totalitarian regime. Only she could become a decisive impetus for a significant change at the turn of the century, to be realized only in this direction, which broke the boundaries between fiction and reality, blending genres and texts, revealing previously prohibited ones, and thus became a provocative game. Despite the fact that the writers of both schools diverged in opinions, perhaps the postmodernist elements combined them, for the author's and his reader's desire consisted of themes, characters, and situations that could not be depicted at the time of Communist bans and censorship.

Soviet historian and dissident Mikhail Heller, who emigrated to France in 1963, describes well the person affected by the Soviet regime. He writes about emigrants who, although they have gone abroad but «have

not stopped breathing the 'Soviet' air. Of course, the fact that they have left their state speaks of defects in their communist upbringing, but their thinking has remained different, and when they interact with the non-Soviet environment, differences in world view and differences between the Soviet and non-Soviet mentality began to be seen» [8]. Perhaps it is similar and the writers and their characters, despite their freedom, were indeed infected with the «Soviet» air, the consequences of which will last for another decades. Ukrainian writer Volodymyr Dibrova puts it right in his 1990 series of short stories, *Mukumenty*: «моє «Я» не обмежується даним тілом службовця та мешканця вулиці Імені Роковин Вихідного Дня, а міцно сидить у моїх нащадках та предках, в той час, як вони, відповідно, сидять у мені. Відтоді я переродився і став новою людиною. Втім, стара людина зовсім не зникла, а лиш причаїлася, бо боротьба між новим та старим – це і є джерело мого розвитку. Кожного ранку у своїх тисячах перевтілень, які ланцюгом обіп'яли, ми прокидаємося» [5, p. 265].

Similarly to other literature as well as to the Ukrainian literature, postmodernism is rapidly exhausting and no longer serves as a reader or author. Alena Fialová, a Czech literary scientist, aptly speaks of this: «The boom of postmodern experimental prose has also been slowly exhausted: postmodernism has lost the hallmark of a surprising and provocative gesture and has become – alongside other poetics and means of expression – an organic part of individual literary styles» [6, p. 341].

Therefore, after the first decade of the 21st century, Ukrainian prose is seeking new directions and tendencies. Writers may also partially reconsider the previous period, just as their predecessors threw everything socialist behind their heads, giving up a sharp interest in their bodies and excessive sexuality in the lyrics. They refuse to be closed to a critical process where everyone can be a genius. They try to create a quality and laborious text and with it characters that are interesting for today's readers [3].

The past also plays an important role. As we see in the above-mentioned novel by Viktoriya Amelina [1], the consequences of the communist regime persist to this day and the Ukrainian writers after 2014 increasingly use this theme in their books. Therefore, it would be wrong to ignore here the return to the socialist past in the literature of

recent years in order to reconsider this period and perhaps a better understanding of the present.

The information world and a sufficiently high standard of living force individuals in today's society to change constantly. Therefore, in the modern world, we observe the delicate boundaries between values, religions, cultures, traditions, etc., leading to the blurring of national traits, which in turn creates the basis for future globalization. But in such a case, will the future identification of the individual not merely an understanding of oneself, the meaning of its existence and finding its individual place in this world and in this global society, by forming an individual view of this world with rejecting the aspect of belonging to any nationality? We do not know, it is possible that this is also the future success of humanity and culture, which will change the literature, and above all the future character of prose works and its author as a representative of world literature.

Shaping the character of Ukrainian prose works from the late 20th century to the present was not easy. Postmodernism brought with it an insecure figure, forced into constant search, often uncertain and without looking ahead. The protagonists of today's Ukrainian novel have changed, looking to the past to rethink and understand this world, but perhaps they have not yet stopped their quest and need another path of self-knowledge to stop and fully identify their identity.

References:

1. Amelina V. Dim dlya doma. – L'viv, 2017.
2. Anderson B. Pomyslná společenství. In: Hroch, M. (ed.): Pohledy na národ a nacionalismus. Praha, 2004.
3. Andrejchuk M. Intelktual yak heroy ukrayins'koyi prozy 90-kh rokiv 20 stolittya. L'viv, 2014.
4. Danylenko V. Lisorub u pusteli. Pys'mennyk i literaturnyy protses. Kyiv, 2008.
5. Dibrova V. Vybrane. Kyiv, 2002.
6. Fialová A. (ed.). V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Praha, 2014.
7. Fořt B. Úvod do sémantiky fikčních světů. Brno, 2005.
8. Heller M. Mashyna y vyntyky. Ystoryya formyrovanyya sovet-skoho cheloveka. London, 1985.
9. Kuz'menko V.I. (red.) Istoriya ukrayins'koyi literatury 20 – pochatku 21 stolittya. U tr'okh tomakh. Tom 1. Kyiv, 2013.

Надвірянський Ю.Р.

*магістр менеджменту, політології, історії та археології,
спеціаліст української мови, аспірант економіки,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ПРАВИЛА НАПИСАННЯ ІНІЦІАЛІВ ПЕРЕД ПРІЗВИЩЕМ

Нам доводилося помічати варіації у написанні ініціалів і прізвищ, а саме – інколи ініціали пишуть після прізвищ, а інколи – перед. **Ініціал** (з латинської *initum* – початок) – більша від загальнотекстових початкова буква розділу тексту (глави, параграфа, абзацу) в рукописних і друкованих текстах. Це зазвичай буква з письма з більшим кеглем, яка починає текст книги чи розділу і здебільшого займає два, три і більше рядків тексту.

Ім'я – це речовина всього. В українській мові, ім'я – це власна назва когось, тобто людини, тварини чи персонажа. В інших мовах термін «ім'я» позначає власну назву чогось (наприклад з англійської *name*), може позначати власну назву організаційної одиниці (наприклад, організації чи підприємства), ідеї, концепції, речі, певного продукту, товару чи бренду. Ім'я зазвичай виконує ідентифікаційну функцію – щоби розрізнити членів однієї спільноти. Згідно із сучасними науковими тенденціями, запозиченими із програмування, імена (*NAME*) утворюють ідентифікаційний реєстр (*DOMEN*), індивідуумів (*INDEX*) в межах певної інформаційної множини (*SYSTEM*) [5].

Науковим дослідженням імен займається галузь мовознавства – **ономастика** (з грецької *ὄνομα* – «ім'я», «назва») – досліджує сукупність власних (у більш вузькому сенсі – особистих) імен (*онімів*) об'єктів. Ономастика вивчає історію та закономірності їх виникнення, розвитку і функціонування, зміни, поширення і структури власних імен у мові і мовленні, в літературній і діалектній сферах та використання і походження імен. Інша частина ономастики займається теоретичним дослідженням імен, теорія основного значення імені [2]. Нас цікавить, **антропономастика** (з грецького *ἄνθρωπος* (*anthrōpos*) – «людина» і *ὄνομα* (онома) – ім'я) є частиною

ономастики котра досліджує теорію особистих імен (власні назви персон – імена, прізвища та псевдоніми), яка має справу з їх значенням (**етимологією**), походженням, створенням, поширенням та характером.

Повне ім'я – використовується для повного (традиційного або офіційного) іменування людини. Проаналізуємо на прикладі: **великий князь київський, новгородський Володімир-Василь Святосла́вич Рюрикович Великий, Хреститель**. Дане ім'я за історичною традицією українців входить до біноміальної антропонімічної системи – де до особистого імені людини додається прізвище, що передається від одного з предків. Велика частина сучасних антропонімічних систем Європи, так як білоруська, російська, іспанська. У формулу повного імені може додаватися титул (світський чи релігійний), вчений ступінь, наукове чи військове звання і порядковий номер, що підкреслює соціальний статус індивіда, так в нашому прикладі: **Вел. кн. київський, новгородський Володимир I Святославич Рюрикович Великий**.

Особове ім'я – вид антропоніма, який надається людині при народженні. Особове ім'я має функцію індивідуалізації, тобто називає (ідентифікує) людину. Будь-яке ім'я фактично може позначати не одну людину. Повторюваність імен пов'язана з певною обмеженістю їхньої кількості. Індивідуалізаційну функцію воно виконує лише в кожному конкретному випадку. Особове ім'я має глибоку історію. Спочатку в якості особистого імені людини вживалося його прізвище, яке, крім позначення даної людини, мало ще якоесь першоджерельне прикметникове значення. Для дівчаток вибиралися прізвища, які підкреслювали їх жіночність: зазвичай це була назва квітів, плодів або тварин. Хлопцям давали прізвища, що підкреслюють їх мужність і силу. Вважалося, що ім'я зумовить подальшу долю дитини, – *«як корабель назвеш, так він і попливе»*. В процесі життя прізвища могли змінюватися в залежності від тих чи інших обставин. Зазвичай отримане в дорослому віці прізвище відображало якусь особливість даної людини. Так з'явилися Кучерявий, Сильний, Син Щура, Влучна Стріла, Самотній Пень... Іноді початкове значення такого прізвища втрачалося, і означало тільки ім'я. Деякі з таких прізвищ закріплювалися традицією. Свої

прізвиська новонароджені часто отримували на честь інших людей, найчастіше померлих родичів. Українські особові імена за своїм походженням поділяються на слов'янські (імена язичницькі) та запозичені (найчастіше імена християнські). Традиційно вони мають певні граматичні форми для чоловічих і жіночих імен [4].

У 988 році відбулося масове хрещення мешканців міста Києва, а згодом інших міст держави князем Володимиром Святославичем, у результаті чого християнство стало провідною релігією на Русі. Утвердження християнства на Русі – тривалий складний процес, що розтягнувся у часі на багато століть, пройшовши у своєму розвитку кілька важливих стадій: спонтанного проникнення християнських ідей і цінностей до язичницького середовища, проголошення християнства державною релігією Київської Русі, протистояння язичницького суспільства новій ідеології зумовило із хрещенням приймати друге особове християнське ім'я, яке додавалося до попереднього. Так, в українській іменній традиції закріпилося подвійне ім'я. На прикладі: **великий князь київський, новгородський Володiмiр-Васiль Святослiвич Рюрикович Великий, Хреститель**, де ім'я, Василь прийняте при таїнстві хрещення.

Ім'я по батькові або патронім (з грецької *πατρώνυμο*) – («батько» + *ὄνομα* – «ім'я») – вид антропоніма, назва або прізвище, що походить від предків по батьківській лінії. У дофамільний період іменування по імені та по батькові служило цілям більш точної ідентифікації людини, тобто виконувало ту ж соціальну функцію, що і сучасні прізвища. Де в нашому прикладі: **Святославич** – походить від імені Святослав, син київського князя Святослава Ігоровича.

Прізвище (з слов'янської прізвисько чи фамілія від латинського *Familia* «сімейство») – частина власної назви особи, її повного імені. У більшості народів воно ідентифікує її родоу приналежність, що передається від покоління до покоління і вказує на спорідненість, але існують й інші традиції прізвищ. Де в нашому прикладі: **Рюрикович** – походить від імені Рюрик, засновника династії, яке вказує на приналежність людини до одного роду, ведучому початок від загального предка.

Прізвисько (вуличне прізвище, нік, придомок) – вид антропоніма: неофіційне особове іменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу. В українській мові термін прізвисько фіксується з XIV століття. Типологізація прізвиськ за зовнішнім виглядом, за походженням (топонімічні прізвиська), за видом діяльності, за характером. Де в нашому прикладі: **Великий**, **Хреститель** – Великий за характером, Хреститель за діяльністю, за справою якою запам'ятовується в історії.

Не можна писати ініціали в псевдонімах та прізвиськах, їх не скорочується. Написання ініціалів де в нашому прикладі *Вел. кн. київський, новгородський Володимир I Святославич Рюрикович*, буде записано в короткій формі, як **Вел. кн. В.С. Рюрикович**. Написання ініціалів із подвійним ім'ям, де в нашому прикладі *Вел. кн. Володiмiр-Васiль Святослiвич Рюрикович*, буде записано в короткій формі, як **Вел. кн. В.-В. С. Рюрикович**. Щодо нерозривного пробілу, то це впливає з правил переносу – вони є в правописі (параграф 42) [3]. Правило написання ініціалів в правописі – вони всі пишуться окремо, оскільки це окремі слова.

Так в § 49. *Технічні правила переносу*, вказується:

1. Не можна переносити прізвища, залишаючи в кінці попереднього рядка ініціали або інші умовні скорочення, що до них належать: *Т. Г. Шевчénко* (а не *Т. Г. // Шевчénко*), *гр. Іванénко* (а не *гр. // Іванénко*), *акад. (доц., проф.) Гончарénко* (а не *акад. (доц., проф.) // Гончарénко*), *п. Гнатióк* (а не *п. // Гнатióк*).

Примітка. Якщо імена, звання тощо подаються повністю, то прізвища (а також по батькові) можна переносити: *Тарáс Григóрович Шевчénко* й *Тарáс // Григóрович Шевчénко*, *академік // Агата́нгел Крiмський* і т. ін.[3].

Згідно з Державною уніфікованою системою документації, уніфіковану систему організаційно-розпорядчої документації та вимоги до оформлювання документів написання ініціалів і прізвища до реквізитів документів, що мають (або можуть мати) у своєму складі ініціали та прізвище посадової особи або громадянина, належать такі, як в даній таблиці:

Таблиця 1

Таблиця написання ініціалів і прізвища до реквізитів документів

У реквізиті «Адресат» ініціали особи, якій адресується документ, розташовують після прізвища. Наприклад:	Директору ТОВ «Галичина» Великому В. С.
У реквізитах, до складу яких входить особистий підпис, ініціали проставляють перед прізвищем посадової особи.	Директор ТОВ В. С. Великий
Оформлення грифа затвердження:	ЗАТВЕРДЖУЮ Директор ТОВ «Галичина» В. С. Великий 02.02.2020
Оформлення гриф погодження:	ПОГОДЖЕНО Голова профкому ТОВ «Галичина» О. О. Машталер 03.02.2020
Оформлення реквізиту «візи»:	Керівник відділу кадрів Ю. А. Карасьов 04.02.2020
Відмітка про засвідчення копії:	Згідно з оригіналом Секретар М. І. Повх 05.02.2020
Відмітка про виконання документа і направлення його до справи:	До справи № 19-94 Відповідь надіслано 11.07.2019 № 13-11/019 Провідний спеціаліст М. С. Кошман 06.02.2020
Прізвище виконавця і номер його телефону:	Великий Володимир Святославич +380 113-13-13

Джерело: розроблено автором за даними [1]

У Європі (за винятком Угорщини) повне ім'я традиційно записується в порядку ім'я прізвище. У бюрократичному та в бібліотечних, бібліографічних, довідкових, журналах і списках вживання прізвища ставиться на перше місце. Ініціали осіб пишуться, як правило, після прізвищ в текстах. Їх обов'язково розташовують саме таким чином, якщо власне ім'я стоїть на початку речення. Порухення

цієї норми – зазначення ініціалів перед прізвищем на початку речення – перешкоджає плавному читанню документа. Тому, що читач може сприйняти ініціал як частину мови – сполучник («А», «І», «Й») чи займенник («Я»).

Прізвище також традиційно вживається перед іменем в Угорщині, В'єтнамі, Китаї, Монголії, Кореї та Японії. Історично склалося у азійській традиції, що досягнення і відповідальність одного члена сім'ї додається до репутації всіх носіїв прізвища.

Отже, розглянувши основні випадки в яких ініціали пишуться після прізвища та дослідивши українську історичну традицію написання ініціал перед прізвищем, що відповідає європейській індивідуальній традиції відповідальності та досягнень.

Список використаних джерел:

1. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів: ДСТУ 4163–2003. Київ : Держспоживстандарт України, 2003. 13 с.
2. Дзира Я.І. Ономастика // Енциклопедія історії України : у 10 т. / Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2010. Т. 7. С. 599.
3. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Ін-т української мови. Київ : Наук. думка, 2015. 288 с.
4. Чучка П.П. Розвиток імен і прізвищ. В кн.: ІУМ. Лексика і фразеологія. Київ, 1983. С. 592–620.
5. Hansack. E. Das Wesen des Namens. In: A. und S. Brendler: Namenarten und ihre Erforschung. Hamburg, 2004. S. 51–69.

Старинець Г.В.

викладач,

*ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я. Франка»*

ДЕЯКІ ФОРМИ Й МЕТОДИ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ СЛОВЕСНОСТІ В ПЕДКОЛЕДЖІ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ

У процесі реформування сучасної освіти в Україні гостро постає питання необхідності підвищення рівня культури мовлення школярів та студентів. З кожним роком зростає потреба в умінні читати, створювати тексти, виголошувати їх перед аудиторією, дотримуючись при цьому норм літературної мови. Тому викладачі навчальних закладів, які готують майбутніх учителів початкової школи, прагнуть дати своїм випускникам не лише знання, а й навчити ними користуватися, адже від рівня сформованості культури професійного мовлення студентів – майбутніх педагогів – значною мірою залежить розвиток нашої країни. Його важливість визначається тим, що українська мова – одна з провідних дисциплін у початковій школі. Вона не тільки предмет, а й засіб навчання основ усіх наук. Незаперечним є факт, що професійна майстерність та загальна культура вчителя значною мірою впливає на формування особистості школяра. Актуальним на сьогодні є питання не лише мовного етикету вчителя, а й питання його мовного стилю. Цей стиль характеризується передусім бездоганним володінням нормами української літературної мови.

Мета статті – викласти основні форми й методи роботи на заняттях з мови та літератури, які сприяють формуванню навичок спілкування державною мовою.

Питання культури мовлення загалом та культури усного і писемного мовлення учнів старшої школи і студентів, звичайно, досліджують мовознавці та сучасні методисти. Зокрема це питання було предметом дослідження провідних вітчизняних учених, таких як

В.О. Александрова, В.С.Єгорова, а також педагогів-методистів О. Біляєва, Л. Варзацької, М. Вашуленка, С. Карамана, В. Мельничайко, М. Пентилюк, які працювали над оновленням змісту мовної освіти, приділяли особливу увагу розвитку зв'язного мовлення. Проте, незважаючи на спроби науковців дослідити культуру мови, мовлення нашого суспільства, усе ж залишається проблемним питання чистоти мови та мовлення, розробки нових, сучасних, форм та методів роботи з метою формування навичок спілкування державною мовою.

Згідно з концепцією «Нова українська школа» формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості є предметною метою навчання української мови в школі; а формування компетентного читача, його долучення через художню літературу до фундаментальних цінностей і культури – предметною метою навчання української літератури. Однією з основних ключових компетентностей, зазначених у цьому документі. є спілкування державною мовою. Для формування однієї з ключових компетентностей сучасної освіти – спілкування державною мовою – пропонуємо застосовувати на заняттях зі словесності такі форми і методи роботи.

1. Редагування текстів, речень та окремих словосполучень з метою заміни їх нормативними відповідниками. Це складний процес, який передбачає відбір мовних засобів для перебудови мовних одиниць. У сучасній методичній науці існує класифікація помилок, яка визначає поділ їх на орфографічні, пунктуаційні та граматичні. Найбільш «складними» для сучасного учня є граматичні помилки. Природа їх визначається порушеннями у словотворенні, формотворенні і побудові словосполучень та речень. Сучасні дослідники (В. Капінос, В. Мельничайко) розрізняють морфологічні та синтаксичні помилки; до них відносять неправильне утворення слова, помилкове утворення форм слова, неправильна побудова словосполучень та речень, вживання однотипних конструкцій. До окремої групи відносять порушення лексичних і стилістичних норм. Більшість з них спричинені бідністю словникового запасу молодого покоління та низьким рівнем сформованості мовленнєвих умінь і навичок. Під навчальним редагуванням розуміють роботу з

виправлення помилок, допущених у тексті чи власних висловах, тобто внесення певних змін з урахуванням найрізноманітніших як суто мовних, так і позамовних факторів. Варто зауважити, що методисти рекомендують спочатку давати завдання, в яких поряд з помилково побудованими мають бути і правильні структури, це примусить студентів уважніше аналізувати кожне слово чи речення. Пропонуємо два завдання різного рівня складності на редагування словосполучень з неправильно утвореними дієприкметниками.

Завдання 1. Серед поданих словосполучень знайдіть і запишіть правильний варіант.

Керуючий заводу / керівник заводу, ведучий фахівець / провідний фахівець, початкуючий поет / поет-початківець, вступник / вступаючий, зволожуючий крем / зволожувальний крем, знеболювальні ліки / знеболюючі ліки, прилегла територія / прилягаюча територія, діюче законодавство/ чинне законодавство, заспокоюючі таблетки / заспокійливі таблетки, охочий / бажуючий.

Завдання 2. Підкресліть правильні словосполучення. Неправильні виправте і складіть зі скоригованими варіантами речення.

Завідувач кафедри, діючі особи, граючий у команді футболіст, кусюча муха, терплячий чоловік, незатухлий вулкан, командував армії, пояснювальна записка, страйкуючі на майдані шахтарі, запам'ятайте слідує речення, існуючі ціни, ходячий анекдот, зряча людина, плаваючий графік роботи, визначальний чинник.

2. Розробка та реалізація проекту про значущість української мови в розбудові міцної держави. Виконання роботи завжди починається з проектування, **планування** самого проекту. Обов'язкова умова кожного проекту – дослідницька робота, яка полягає у пошуку інформації, яка потім обробляється і представляється учасникам проектної групи. Кінцевим результатом роботи над проектом є продукт, створений учасниками проектної групи в ході вирішення поставленої проблеми. Завершальним етапом проекту має стати презентація продукту. Отож, пропонуємо поділити учасників проекту на три групи:

Завдання для першої групи: підготувати мультимедійну презентацію «Українська мова як чинник національної ідентичності». Студенти колективно розробляють невеликі виступи і слайди до них,

на яких подають такі відомості: дві «літературні мови» в історії формування української нації; «стара» українська літературна мова (XIV–XVIII ст.); «нова» українська літературна мова (від кінця XVIII ст.); роль мови у консолідації «підросійських» та «підавстрійських» українців; роль мови у формуванні українського національного руху кінця XIX ст. Ці матеріали будуть цікавими для школярів усіх вікових груп, можуть використовуватись студентами під час проходження педагогічної практики.

Завдання для другої групи: створення та презентація альбому (газети, буклета, міні-підручника) «Потенційні чинники авторитету мови в сучасній українській державі». Пропонуємо студентам звернути увагу на такі питання: мова політики, зміни у мові політики на масмедійному ринку, мовне законодавство про службове використання мови; створення умов для поширення авторитету рідної мови в інших державах (Литовська Республіка, Франція, США).

Завдання для третьої групи: розробити і провести зі студентами I курсу мовний конкурс-змагання, під час якого виявити знавців мови. Завдання для конкурсу не обов'язково повинні виявляти фактичні знання з мови, а й мовну ерудицію, освіченість, загальну культуру. Це можуть бути завдання такого плану: виправити помилки в рекламі, ввести в речення слова-пароніми, виявити алогізми в переліках (*Київська область строката щодо якості доріг; Реалізуємо гуртом і вроздріб тканини шторні, вовняні, для спецодягу*) та інші.

Мета такого проекту – навчити студентів працювати самостійно, здобуваючи нові знання, усвідомити роль мови як вагомого чинника у формуванні особистості громадянина України.

3. Пошук інформації про письменників, які, не володіючи з дитинства українською, свідомо почали писати цією мовою, виявляти свою громадянську позицію (Петро Гулак-Артемовський, Григорій Квітка-Основ'яненко, Амвросій Метлинський, Іван Котляревський, Марко Вовчок та інші).

Пропонуємо студентам ознайомитись з уривками з біографії І.П. Котляревського:

«Діставши початкову освіту, як водилося тоді, у місцевого дяка десятирічний Іван Котляревський у 1780 році пішов учитися в

семінарію в Полтаву. У ній майбутній письменник ґрунтовно вивчав латинську, німецьку, французьку і російську мови (польську вивчав сам), а також риторику, піітику, богослов'я, арифметику, західноєвропейські й античну літератури. Захопившись віршуванням, він до будь-якого слова умів майстерно добирати дотепні і вдалі рими, за що семінаристи прозвали його «римачем». Згодом І.П. Котляревський почав працювати вчителем у поміщицьких маетках на Полтавщині, де мав можливість глибше спостерігати за життям простого люду. Він бував на зборищах та іграх народних, сам брав участь у них, записував пісні, приказки, вдалі жарти, перекази, а на ярмарках часто слухав лірників та кобзарів. Все побачене й почуте збагачувало Котляревського і знадобилося в його творчості. Саме в роки вчителювання (1794-1796) він почав працювати над першими трьома частинами поеми «Енеїда».

«Серед порівняно невеликого за обсягом літературного доробку І.Котляревського першим твором за часом написання і за значенням є поема «Енеїда». Вихід її у світ був епохальним за своєю значущістю явищем в духовному житті українського народу. Іван Котляревський утверджував в ній безсмертя свого народу, підносив його самобутню історію, культуру, мову за дуже тяжких для України часів, коли Росія перетворила її на свою колонію, ліквідувала рештки української державності, знищила Запорізьку Січ, остаточно покріпачила селянство. Це був час, за влучним висловом академіка О. Білецького, «коли політичні обставини поставили під знак запитання право на існування української мови, українського народу. Бути йому чи не бути? Бути! – відповів на весь свій могітній голос полтавський поет». Він перший у нашій літературі взяв усе краще з книжної мови і поєднав це з багатствами народної мови. За це М.Рильський слушно назвав його Коперником українського слова. З уст героїв І. Котляревського полилася багата, соковита і різнобарвна українська мова».

«Творцю «Енеїди» Т. Шевченко присвятив вірш «На вічну пам'ять Котляревському» (1838), якого порівняв зі співучим солов'єм та назвав «кобзарем» і «батьком». 1845 р., перебуваючи у Полтаві, Шевченко зробив замальовку будинку Котляревського».

Після ознайомлення застосовуємо технологію «Велике коло», пропонуємо висловитись усім студентам з приводу питання «Вплив І.Котляревського на формування літературної української мови».

Отже, спілкування державною мовою – одна з ключових компетентностей як школярів, так і студентів педагогічного коледжу – майбутніх учителів. Про її сформованість свідчить безліч чинників, зокрема уміння доречно використовувати лексику і фразеологію, володіння техніками спілкування, вдала побудова монологів та діалогів, дотримання норм наголошування, вимови звуків, вживання граматичних форм слів. Формування цієї компетентності відбувається протягом усього часу здобуття освіти, як під час занять, так і в позаурочний час. Зважаючи на глобалізований характер освіти, прагнення особистості досягнути професійного успіху, формування належного рівня мовної компетентності є абсолютно необхідним чинником. Саме він у поєднанні з іншими компетентностями дасть якнайкращий результат на довгу перспективу.

Список використаних джерел:

1. Александрова В.О. Мовленнєва культура сучасної молоді / В.О. Александрова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – № 8 (ч. 2). – С. 7–11.
2. Гошовська О. Формування ключових компетентностей учнів на уроках української мови та літератури через мовленнєву діяльність.
3. Єгорова В.С. Культура мовлення сучасної молоді / В.С. Єгорова. Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2010. – Вип. 9. – С. 74–78.
4. Жовтобрюх М.А. Культура мовлення і школа / М.А. Жовтобрюх. Культура слова: респ. міжвід. зб. – К.: Наукова думка, 1988. – Вип. 34. – С. 3–10.
5. Куляс П. Вправи для редагування/ П.Куляс // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 32–36.
6. Кучерук О. Редагування тексту в шкільному курсі української мови // Оксана Кучерук // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 4. – С. 14–17.

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Марченко В.В.

аспірант,

*Харківський національний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди*

УРБАНІСТИЧНІ МОТИВИ У КАЗКАХ ЛЮДМИЛИ ПЕТРУШЕВСЬКОЇ

Незважаючи на жанр епічного твору, його зв'язок з життєвою, художньою правдою чи казковим вимислом категорія часопростору (хронотопу) залишається ключовою. Якщо час, коли відбувається дія народних і більшості авторських казок, визначити важко, то просторові параметри добре впізнаються з опису навколишніх реалій. Вже на основі цього можна визначити «сільські» та «міські» казки. Серед останніх інтерес представляють казки російської письменниці Людмили Петрушевської, в яких урбаністичний хронотоп наділений специфічними авторськими функціями.

Матеріалом для дослідження послуговували цикл «Пригоди Барбі», казки «Марія», «За стіною», «Дві сестри», «Історія живописця», «Місто світла», «Кропива і Малина», «Королева Лір», «Принцеса Білосніжка або Хто любить, носить на руках» тощо.

Мета роботи – визначити основні типи міських топосів та їхні художні функції у казках авторки. Подібна проблематика вже аналізувалася у дослідженнях низки вітчизняних і зарубіжних (переважно російських) авторів І. Хубіцької [6], А. Боссарт [1], А. Дирдіна [2], Н. Іванової [4], Л. Желобцевої [3], А. Куралех [5] та інших. Проте типи урбаністичних топосів та їхні функції ще не були предметом окремого дослідження.

У казках Людмили Петрушевської відбувається географічне й емоційно-побутове наближення хронотопу до сучасного читача: так, замість далеких країв та «тридевятого царства», казкові події відбуваються зовсім поруч, іноді аж занадто – в сусідньому під'їзді, квартирі, вулиці тощо. Це принципово відрізняє твори від

фольклорної побудови, де, як правило, ні час, ані місце не визначені. Реалії міського життя у вигляді художньої або побутової деталі з'являються навіть в абсолютно фольклорних наративах, наприклад: *Нарешті принц зателефонував, і слухавку тримала сердита нянька, а сердилась вона тому, що розмова тривала дві години...* («Принцеса Білосніжка або Хто любить, носить на руках»).

Науковці, зокрема І. Хубіцька, у зв'язку з цим вказують на таку рису казок Петрушевської, як впізнаваність часопростору, відсутність «чарівності» або її спонтанна поява на тлі побутового міського універсуму. Таке враження, що події не видумані (авторка ніяк не вказує на умовність сюжету), а дія відбувається зараз, у конкретному місті.

Характерною рисою казок Л. Петрушевської є зорові урбаністичні описи, як екстер'єрні, так і інтер'єрні, які часто поєднуються: *Жив собі художник, але він був такий вбогий, що не міг купити собі ні олівця, ні паперу, а про фарби й пензлі нічого й говорити. Він, звичайно, намагався малювати цеглиною на асфальті, але діврички й міліціонери не любили такого малювання й кликали один одного на допомогу* («Історія живописця»).

Образ міста і «міські казки» Людмили Петрушевської – поняття нерозривні й органічно взаємодоповнюються. Оскільки більшість казок авторки, в тому числі й чарівних, відбуваються в реальному й «нашому» світі, то їхні урбаністичні топоси виступають природним і характерним елементом. Отже, тезово резюмуємо їх типи: а) обмежений простір: *під'їзд, кімната а квартирі або малогабаритна квартира*; б) асоціальний або непристосований для життя простір: *сміттєзвалище, підвал, горище, лікарняна палата*; в) урбаністично марковані топоси (можуть бути тільки у місці): *метро, лікарня, квартира, театр*; г) упізнавані топоси або названі конкретними топонімами (*Москва, метро «Сокольники», Чисті пруди*); г) реалії сучасної міської цивілізації: *банкомат, бутік, салон краси, курорт*.

У казках Л. Петрушевської фольклорний бекграунд читач впізнає з традицій і почутого колись, а міські топоси зі свого сучасного життя. Зауважимо, що урбаністичні елементи творів письменниці спільні і для казок, і для новел, і для великої прози.

Розглянемо основні функції урбаністичних топосів. Так, екстеренні, а особливо інтер'єрні деталі, пов'язані з міськими мотивами, зустрічаються майже у кожному творі й виступають засобом індивідуалізації інтер'єру та створюють ефект присутності. До них належать назви меблів, хатніх оздоблень (*картини, шпалери*), електроприладів (*чайник, радіо, магнітофон*) і навіть назв, що мають негативну конотацію й загалом «псують» інтер'єр (*онуца, сміття, огризок* тощо). Отже, міські топоси часто добираються так, що, перебуваючи в них, герой мусить знаходитися в незвичному стані свідомості, в незручності чи розгубленості. Що змушує його чинити по-особливому, небуденно. Так, в казках часто зустрічаємо такі місця розвитку подій, як *смітник, брудний під'їзд, лікарняна палата* та інші «незатишні» місця.

Одна із основних функцій урбаністичного хронотопу казок Л. Петрушевської детермінувальна: недоліки й парадокси міста, хаос і неоднорідність ставлять героїв у неприродне становище, стан внутрішньої напруги, що є джерелом розвитку конфлікту і сюжету.

Інша функція – функція контрасту. Герой, який перебуває серед звичних міських локусів – малометражної квартири з пылососом і телевизором, на кухні або у ванній, – раптом поринає у чарівний світ, реалій якого ніхто не чекав у такій буденній обстановці: з'являються демонічні істоти і чарівні перетворення (цикл «Пирнцеса Білосніжка»).

Можна визначити й інтегральну функцію «міських казок» авторки: міські мікро- і макротопоси, які оточують героїв і серед яких відбуваються події, втілюють собою сучасну масову типову урбаністичну культуру й особливу естетичну категорію – поетику буденності. Саме на стику міської буденності, фольклорних елементів і розвитку героя виникає особлива філософічність «міської казки», а сама казка стає близькою до фентезі. Як зазначає І. Дирдін, «Казкові події відбуваються в наш «незачарований» час. Персонажі казок проживають не «в тридесятому царстві», а десь поряд, на одній вулиці, в одному будинку з читачами. Л. Петрушевська показує нам рідний під'їзд, де сплять безхатченки, молодь п'є горілку і прив'язує пусті пляшки до ручки дверей, побут бідних, маленьких людей показаний натурально» [2, с. 112].

Отже, в «міських казках» авторки можна виокремити як мінімум шість різновидів урбаністичних топосів від мікродеталей – до архітектурних будівель і видів транспорту. Ці топоси виступають інструментами створення ефекту присутності, сучасності, щоденності і навіть стають діалектичними протиріччями між оточенням і героєм, що рухає сюжет і розвиток характерів образів-персонажів.

Список використаних джерел:

1. Боссарт А. Петрушевская. Сказки с хорошим концом [Электронный ресурс] / А. Боссарт // Новая газета. – 27.04.2007. – № 15(25). – Режим доступа: <http://www.novayagazeta.ru/data/2007/color15/09.html>
2. Дырдин А. Русская проза 1950-х – начала 2000-х годов : от мировоззрения к поэтике : учебное пособие / А.А. Дырдин, Д.В. Рыкова. – Ульяновск, 2005. – 412 с.
3. Желобцова С. Проза Людмилы Петрушевской : монографія / С. Желобцова. – Якуцк, 1996. – 366 с.
4. Иванова Н. Ultra-fiction, или Фантастические возможности русской словесности [Электронный ресурс] / Н. Иванова // Знамя. – 2006. – № 11. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/znamia/2006/11/iv1.html>
5. Куралех А. Быт и бытие в прозе Л. Петрушевской / А. Куралех // Литературное обозрение. – 1993. – № 5. – С. 63–67.
6. Хубицкая И. Городские топосы в сказках Людмилы Петрушевской / И. Хубицкая // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2010. – Випуск XXIII. – Частина 2. – С. 311–323.

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Лакуста Т.І.

аспірантка,

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

МОЗЕС РОЗЕНКРАНЦ І НІМЕЦЬКА МОВА

Що таке мова? Вчені дають цьому терміну різні визначення, оперуючи понятійними категоріями, що притаманні досліджуваній ними галузі знань. Одне з них – максимально стисле й узагальнене – знаходимо у популярному «Літературознавчому словнику-довіднику»: «Мова – самобутня система звукових знаків, основа духотворчого життя етносу, нації, людства. Виконує важливі комунікативні, асоціативні, пізнавальні, оцінні, волютативні, емотивні, естетичні функції, не зводячись до жодної з них зокрема, оскільки зосереджує в собі універсальні ознаки» [3, с. 454].

Існує, однак, чимало інших визначень цього феномену, які більшою мірою акцентують передусім його онтологічні аспекти. Так, наприклад, у своїй праці «Дорогою до мови» німецький філософ М. Гайдеггер зазначає, що «мова – це здійснюваний людиною вияв внутрішніх порухів душі й того світогляду, що його спрямовує» [1, с. 27].

Мова – це живий організм, який змінюється, розвивається, долає кордони. «Мова не зафіксована територіально, – стверджує П. Рихло, – вона може мандрувати в інше місце разом із носіями, може експортуватися та імпортуватися» [9, с. 26]. «Мандрівки» мови, як правило, пов'язані з певними історичними, суспільними та політичними процесами.

Впродовж багатьох десятиліть на території Буковини мирно співіснували багато представників мовно-етнічних груп: українці, поляки, румуни, євреї, молдавани, німці та ін. Чимало людей говорили кількома мовами і пишалися цим. Це явище було зумовлене історичними перипетіями, так як Буковина у різні роки входила до

складу різних держав: Молдавського князівства, Габсбурзької монархії, королівства Румунії, Радянського Союзу.

За панування певної держави змінювалася й офіційна мова. Із включенням Буковини до складу Австро-Угорщини такою мовою стала німецька. «Цей мало не 150-річний період із однозначною перевагою німецької мови спричинив на Буковині, особливо, в її столиці Чернівцях, виникнення німецькомовної літератури» [9, с. 26] – пише П. Рихло. Буковинські письменники в той час писали переважно німецькою мовою. «В кінці XIX століття багато буковинських інтелектуалів відчували, що повинні зіграти активну роль в німецькомовному світі, зокрема, в літературі, – зазначає Джоан Ейвері. – Маючи лише адміністративний статус у XVIII столітті, німецька мова стала мовою поезії в XX ст. Вже на цьому етапі письменники з Буковини пишалися тим, що писали свої твори німецькою» [5, с. 17]. Писати німецькою було «модно», означало належати до могутньої на той час держави, бути частиною великого німецькомовного літературного світу, бути приналежним до високої німецької культури.

«Звичайно, що німецька мова у Чернівцях, – зауважує П. Рихло, – мала свої особливості, так як вона функціонувала дуже віддалено від Відня та Берліна, поряд із іншими мовами краю, у щоденному контакті з ними, і це близьке сусідство нерідко приводило до взаємних інтерференцій, так що в чернівецькій німецькій мові були присутні сліди багатьох інших мов – у фонетиці й лексиці, в синтаксисі й інтонації» [9, с. 28].

В період румунського панування на Буковині мовна ситуація повністю змінилася. Нові господарі впроваджували румунську мову в усі галузі суспільного життя. На території краю залишалося все менше носіїв німецької мови. Асимільовані євреї, що спілкувалися, здебільшого, німецькою та їдишем, витіснялися новою владою з державного управління, торгівлі, освіти, медицини. Саме така складна ситуація і спровокувала, на думку вчених, сплеск німецькомовної творчості. Для буковинських авторів вона стала ніби ковтком свіжого повітря в задушливій атмосфері тотальної румунізації. Німецька мова давала можливість представникам чернівецької групи поетів, до якої належали Альфред Маргул-

Шпербер, Іммануель Вайсглас, Мозес Розенкранц, Пауль Целан, Роза Ауслендер, Альфред Гонг, Георг Дроздовський, Аарон Аппельфельд, Альфред Кіттнер та ін. «втєкти» від реальності, відчути втрачену свободу, продовжувати відчувати себе частиною німецькомовного світу поезії, який був для буковинських поетів взірцем і до якого вони ставилися з великою повагою і трепетом. Тобто, перефразувавши М. Гайдеггера, мова несла чернівецьких митців над прірвою, доки вони трималися за те, що вона озвучувала [1, с. 23].

Спочатку Розенкранц писав вірші німецькою мовою тільки для себе. Чому саме цією мовою, автор пізніше не зміг пояснити. В одному зі своїх інтерв'ю поет заявив: «Я не писав мовою вбивць. Я опирався на класичну німецьку мову і класичну німецьку літературу. Я спробував вибудувати сучасний матеріал у традиційних формах» [6]. Як зазначає Дж. Ейвері, Мозес Розенкранц «бачив німецьку мову як ґрунт, який він орав і засаджував, землю, на якій він стояв» [5, с. 59].

Своє рішення вибору мови поет описав у вірші «Aus deutschem Stoff» («З німецького матеріалу»). Ця поезія має два варіанти – перший – 1940 р., другий – 1986 р. Власну творчість Розенкранц називає співом, а написану книгу – «книгою пісень, книгою кохання до любого німецького слова» («*So ist dies Liederbuch entstanden, ein Liebesbuch um liebe deutsche Wort...*»). Перша редакція вірша, знайдена в архіві Нью-Йорка у рукописному варіанті, датована листопадом 1940 року. Поезія сповнена почуттями захоплення німецьким словом. Поет називає німецьку мову дорогою (*die teure Sprache*), вважає її мостом між своїм попереднім життям і німецьким звучанням («*...so schuf ich aus dem Leben mir die Brücke / zum deutschen Ton*»), підкреслює, що саме завдяки німецькій мові він «не був німим» («*...und war nicht stumm*») [8].

Вже у 1986 році Мозес Розенкранц переробив цю поезію. Вірш набуває зовсім іншого звучання. Зникає захоплений тон, хоча роль німецької мови у творчості автора аж ніяк не применшена. Друга редакція містить уже не шість, а п'ять катренів. Поет відкинув чотиривірш, де в першій редакції він описує німецьку мову як прихисток, укриття для себе від холоду і мороку в слов'янському мовному середовищі.

Автор і далі називає свою збірку книгою пісень, але це вже не збірка кохання, а збірка гірких і болісних потаємних слів. Поет змінив і назву твору: перша назва – «Aus deutschem Stoff» («З німецького матеріалу»), друга назва – «Einstimmung zu einem mir entwendeten Manuskript» («Співзвучність із вкраденим мною рукописом»).

*Nichts hatte ich der Welt zu sagen
die unversöhnlich ihre Bahnen zieht
mir selber suchte ich nur leis zu wagen
ein heilsam Lied*

*Ich tats auf deutsch wieso gekommen
die fremde Sprache mir ich weiß es nicht
sie hat mir tief im grauen Land entglommen
ihr heimlich Licht*

*Darunter ist dies Liederbuch entstanden
ein Buch des Trostes aus dem Raunenwort
und selig war ich wenn in seinen Banden
es mich trug fort*

*Drum ließ ich gerne jede Gunst zurücke
es war der Leiden vielbegehrter Lohn
es war aus meiner stummen Qual die Brücke
zu diesem Ton*

*Nichts hatte ich der Welt zu künden
die unversöhnt in Blut und Tränen stand
mir selber suchte ich ein Lied zu finden
im tauben Land*

*Не мав що світу я сказати
що невблаганно шлях долає свій
лиш тихо сам наважився шукати
мотив живий*

*Цей спів німецький але звідки
прийшла ця річ чужа не знаю я
немов би спалах племінкої квітки
в сумних краях*

*З'явилася так пісенна книга
утіхи збірка з потаємних слів
підносили мене немов на крилах
рядки томів*

*Тому відкинув жалісливі звуки
це був жаданий приз усіх страждань
це був місток із мовчазної муки
до цих звучань*

*Не мав що світу я додати
що вистояв у крові і сльозах
хотів собі я пісню відшукати
в глухих краях [7, с. 86]. (Переклад Т. Лакусти)*

Мелодія вірша пронизана болем. Автор вживає слова *страждання, мука, біль, кров, сльози*, акцентуючи увагу на внутрішніх переживаннях ліричного героя. Розенкранц також зауважує, що, не дивлячись на горе і страждання людей, світ продовжує рухатися своїм шляхом: життя продовжується.

Приклад двох варіантів цієї поезії яскраво демонструє нам, як змінювалося ставлення поета до німецької мови. Спочатку він нею захоплювався, можна сказати, був «закоханий» у німецьке слово. Пізніше, після трагедії Другої світової війни та Голокосту автор ставиться до німецької мови стриманіше, проте вірить, що саме завдяки німецькому слову він знайде розраду в похмурому світі, зможе заспівати пісню.

Мозес Розенкранц був євреєм, саме приналежність до єврейського народу визначила його долю під час Другої світової війни. Жахи Голокосту не могли не вплинути на ставлення поета до німецької мови. Петро Рихло під-креслює, що «негативний спадок

нацистського минулого, який так чи інакше тяжів над німецькою мовою», приводив до того, що часом німецько-єврейські письменники її навіть заперечували [4, с. 81]. Наприклад, Роза Ауслендер після Голокосту довгий час писала свої поезії винятково англійською мовою. Пауль Целан, який утратив родину під час Голокосту, просить пробачення у загиблої матері за німецькі рядки: «*Чи стерпиш, матусю, як в давні роки / ці тихі, німецькі, болючі рядки?*» [2, с. 351]. «Мова навіки таврована – і травмована! – знаками свого часу, який наклав свій страхітливий відбиток і на поезію» – зазначає П. Рихло [4, с. 35].

М. Розенкранц, на відміну від інших німецькомовних поетів єврейського походження, не змінив мови своєї творчості, хоча добре володів кількома мовами, проживав деякий час у Румунії, перекладав з румунської на німецьку.

Мова допомагала письменнику не втрачати незримий зв'язок з батьківщиною і тоді, коли він перебував довгі десять років у таборах ГУЛАГу. Вона стала його сховищем, «домом буття» (М. Гайдегер). Німецька мова залишилася його пристанищем, джерелом спогадів, «вітром із втраченої батьківщини» до кінця його життєвого шляху протяжністю майже у сто років.

Список використаних джерел:

1. Гайдегер М. Дорогою до мови / Переклав з нім. Володимир Кам'янець. – Львів : Літопис, 2007. – 232 с.
2. Загублена арфа: антологія німецькомовної поезії Буковини / концепція вид., передм., пер., бібліогр. довідки Петра Рихла. – 2-е доп. видання. – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – 608 с. – Текст парал.: нім., укр.
3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 752 с. (Nota bene).
4. Рихло П.В. Поетика діалогу. Творчість Пауля Целана як інтертекст: Монографія. – Чернівці : «Рута», 2005. – 584 с.
5. Avery Joan. Moses Rosenkranz, the Bukovina and the concept of Sprache als Heimat. // Queen Mary University of London. Submitted for German Literature PhD, 2008. – 197 p.
6. Kußmann Matthias. Moses Rosenkranz zum 100. Geburtstag am 20. Juni 2004. Deutschlandfunk, 17. Juni 2004. URL: https://www.deutschlandfunk.de/moses-rosenkranz-zum-100-geburtstag-am-20-juni-2004.700.de.html?dram:article_id=81866 (дата звернення: 25.01.2020).

7. Rosenkranz Moses. Bukowina. Gedichte 1920-1997 / Moses Rosenkranz. Zsgest. vom Verf. unter Mitw. von Doris Rosenkranz und George Guțu. Mit einem Interview von Stefan Sienerth und einem Essay von Hans Bergel. – Orig. – Ausg. – Aachen: Rimbaud, (Texte aus der Bukowina; Bd. 6).

8. Rosenkranz, Moses. Collection 1930-1999. URL: <https://archive.org/details/mosesrosenkranz> (дата звернення: 12.01.2020).

9. Rychlo, Petro. «Sprache, du heilige» : Sprachreflexionen in der deutschen Dichtung der Bukowina // Питання літературознавства. – Вип. 96. – Чернівці, 2017. – С. 25-39.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Федоришина К.П.

викладач іноземної мови,

Запорізький коледж радіоелектроніки

Національного університету «Запорізька політехніка»

ТЕХНОЛОГІЯ «СКРАЙБІНГ» ЯК ІННОВАЦІЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ

Сучасні студенти, народжені в еру новітніх технологій, дивляться на світ зовсім іншими очима. Їхнє сприйняття світу – не послідовне, і не текстове. Вони бачать картинку в цілому і сприймають інформацію за принципом відеокліпу. Тому сучасна освіта все більш тяжіє до використання візуалізації інформації. Інтерес викладача все більш прикутий до візуального мислення, пояснюється зростанням інформації, для засвоєння якої все більш необхідні нові сучасні методи та засоби. Тому скрайбінг, як один із видів хмарних технологій стає все більш привабливим методом.

Скрайбінг (від англ. scribe – «розмічати») – нова техніка презентації, винайдена британським художником Ендрю Парком для британської організації наукових знань. Доповідь спікера супроводжується ілюстраціями «на льоту» малюнків фломастером на білій дошці. Таким чином, слухачі чують і бачать одночасно приблизно одне й те ж саме, що полегшує сприйняття інформації [1, с. 112].

Одним із перших, хто здогадався використовувати скрайбінг як продуктивний та інтерактивний засіб для концептуалізації інформації, якою користуються учні та вчителі в школі, став американський викладач Пол Богуш. Саме він спростував давно завчений освітній девіз «Читай параграф із підручника – відповідай на запитання», довівши ефективність використання скрайб-презентації в навчальному процесі.

Справжнім проривом в освітньому вебпросторі став скрайб Кена Робінсона, автора книг, спікера та міжнародного радника з питань

розвитку творчого мислення, систем освіти та інновацій у державних та суспільних організаціях, про зміни освітньої парадигми.

Безперечно, іноді складно використовувати нову технологію, адже простіше йти протореним шляхом. Проте скрайбінг має багато переваг, що допоможе урізноманітнити заняття, зацікавить студентську аудиторію, полегшить сприйняття нового матеріалу.

Наразі існує два види скрайбінгу: скрайбінг-презентація та відеоскрайбінг. Перший – найпоширеніший і досить відомий, використовується під час доповіді мовця. Він супроводжує мовлення доповідача за допомогою різних схем, малюнків, графіків.

Відеоскрайбінг – динамічний вид скрайбінгу, в основі якого ілюстрації, схеми, які використовуються у відеоряді. Таким чином, скрайбінг може бути представлений у вигляді статичних схем, графіків, скрайб-малюнків, скрайб-розповідей (комікси), простих надписів, виготовлених в особливому стилі.

Під час створення скрайб-презентації викладачу необхідно перш за все визначити тему та етап заняття, на якому слід її презентувати. Найефективнішим є використання скрайбінгу під час вивчення нової теми. Так студенти зацікавляться різноманітними графічними образами, що пов'язані безпосередньо з новим навчальним матеріалом, запам'ятають основні поняття та терміни [2]. Це стане чудовим стартом для набуття нових знань, умінь та навичок. Використовувати скрайбінг можна і як домашнє завдання. Для цього необхідно забезпечити доступ студентів до презентації (на сайті ВНЗ / викладача, каналі YouTube, через мережу Інтернет та ін.). Викладач може скласти список запитань зі скрайб-презентації, які на наступному занятті обговорюють разом із студентською аудиторією. Таким чином, кожен студент може переглянути скрайб самостійно, якщо незрозуміло з першого разу. Під час перегляду скрайб-презентації (відео) студенти обговорюють отриману інформацію (факти), з'ясовуючи, які образи зрозумілі (незрозумілі). Можна організувати роботу в мікрогрупах для обговорення скрайбу (Яка головна думка?). Так викладач розвиває креативне мислення, асоціативну пам'ять, творчі здібності студентів. Домашнім завданням також може бути створення власної скрайб-презентації (створити історію з вивченої теми та ін.). Особливо це завдання зацікавить

студентів технічних спеціальностей, які вільно орієнтуюся в різноманітних програмах щодо створення скрайбів.

Науковці та практика виділяють чотири основні кроки для створення скрайбу [3; 4]:

1. Скласти план роботи. Записати все, що хочете освітити.

2. Проаналізувати все, що вважаєте за доцільне сказати і які візуальні образи використати для презентації ваших ідей. Презентація повинна бути зрозуміла не тільки вам, а й оточуючим.

3. Почати процес візуалізації. Не боятись використовувати як прості малюнки, так, й складніші, а також аудіо та відеоряд.

4. Таймінг – важлива умова, адже виступи обмежені за часом.

Переваги скрайбінгу:

1. Ефективність – за короткий проміжок часу можна доступно і якісно пояснити матеріал, донести ідею.

2. Універсальність візуалізації. Мова малюнка є зрозумілою; скрайбінг виступає універсальною мовою спілкування.

3. Мінімум сучасних витрат – для створення скрайбу необхідні дошка (або аркуш паперу) і кольорові маркери. Щоб зробити відео, озвучити, змонтувати і викласти продукт в Інтернет, необхідні: комп'ютер, монітор, колонки, мікрофон, екран, камера (можуть використовуватися інші гаджети).

4. Якість засвоєння інформації та запам'ятовування ключових моментів презентації. Взаємозв'язок вербальної і візуальної інформації допомагає відновлювати в пам'яті прослухані лекції, доповіді, оскільки, як правило, складна інформація перетворюється скрайбером в символи і предмети, які зустрічаємо в повсякденному житті.

5. Можливість безперервного спілкування зі слухачами упродовж усього виступу.

6. Можливість використовувати скрайб (загальну картинку, яка виходить до кінця заходу) в подальшій роботі в якості огляду усієї отриманої інформації.

7. Ефект паралельного проходження – звуковий ряд ілюструється образами практично одночасно, що сприяє якісному засвоєнню матеріалу [4].

Пройшовши всі ці етапи, ми переходимо безпосередньо до створення скрайбпрезентації. Наразі існує достатньо інтернет-сайтів, за допомогою яких можна створити такі скрайбінги. Отже, для створення скрайбінгу можна користуватися такими сервісами:

GoAnimate – www.goanimate.com дозволяє перетворити презентацію на мультиплікаційний фільм. Кожен елемент має стандартні налаштування (колір, розмір) та індивідуальні (настрій персонажа, декомпозиція фону).

PowToon – www.powtoon.com вся анімація створюється від слайда до слайда. Робоча область має кнопки управління, часову шкалу, вікно попереднього перегляду, список слайдів і перемикач вибору елементів.

Moovly – www.moovly.com один із найпростіших інструментів для виготовлення анімованих презентацій, багато елементів промальовується за допомогою ручки. Цей сервер дає можливість безкоштовно створювати необмежену кількість презентацій тривалістю близько 10 хв.

SparcoVideoScribe – www.sparkol.com – дозволяє створювати відеоролики з ефектом промальовування сюжету від руки. Все настільки просто, що з ним може розібратися людина будь-якого віку. У пробній версії програми передбачено 3 готові шаблони, які допоможуть створити свою першу анімовану презентацію.

Специфіка предмета «англійська мова» полягає в тому, що провідним компонентом змісту навчання є навчання різним видам мовленнєвої діяльності – говорінню, аудіюванню, читанню, письму. Очевидно, що при цьому задіюються такі органи чуття, як слух і зір. Саме вплив на ці органи чуття, а також уяву лежить в основі відеоскрайбінгу (мальованого відео, як його ще називають) – інноваційної технології, яка дозволяє виділити ключові моменти матеріалу, привернути увагу аудиторії і забезпечити її необхідною інформацією. Однією з основних вимог до результатів засвоєння освітньої програми з англійської мови є розширення лексичного запасу. Запам'ятовування іноземних слів викликає особливу складність. «Непродуктивне» заняття – це заучувати слова зі словника. Доведено, що слова слід вчити, тільки обігруючи їх значення або наочно його демонструючи.

Поряд зі словниковим і звуковим складом матеріальну основу мовлення представляє граматики. Правило, яке розкриває суть будь-якого граматичного явища, дається в підручнику. Але практика показує, що даний спосіб подачі не завжди дозволяє студентам належним чином його засвоїти. Використовуючи можливості відеоскрайбінгу, викладачу вдається більш якісно подати новий матеріал у вигляді наочної ілюстрації і застосування граматичного явища.

За час використання відеоскрайбінгу можна зробити висновок, що дану методику доцільно застосовувати на будь-якому занятті з будь-якої теми. Підійде він для пояснення нового матеріалу і перевірки засвоєного, може використовуватись і як засіб узагальнення вивченого.

Список використаних джерел:

1. Прокопенко І.Ф., Євдокимов В.І. Сучасні педагогічні технології в підготовці вчителів : навч. посіб. Харків : Колегіум, 2008. 344 с.
2. Scribing. How to draw the presentation. URL: <https://sites.google.com/site/mkskrajbing/>
3. Типи та техніки скрайбінгу. URL: <https://sites.google.com/site/mkskrajbing/vidy-i-tehniki-skrajbinga>
4. Что такое скрайбинг? URL: <http://artalto.com/scribing/>

Щербак Г.В.

аспірант,

Запорізький національний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ОЦІНКА У МЕЖАХ ДИСКУРСИВНИХ КОНЦЕПТОСИСТЕМ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ)

У межах аналізу системної організації концептів вітчизняний лінгвіст А.М. Приходько вказує на таку її ієрархію: *концептосфера – концептополе – дискурсивні концептосистеми – концепт* [5].

Концептосфера – «впорядкована сукупність концептів, що функціонують у вигляді узагальнених уявлень, ментальних образів, схем, понять, фреймів, сценаріїв, гештальтів, що узагальнюють різноманітні ознаки зовнішнього світу» [5, с. 169]. Концептосфера є культурнозумовленою мовною інформаційною системою. **Концептополе** – система однорідних об'єктів, з якої складається концептосфера [5, с. 176]. **Дискурсивні концептосистеми** – міжпольові системи, які утворюються в результаті окремої когнітивно-комунікативної діяльності [5, с. 195]. Вони є наповненими концептами різного характеру: залежно від типу дискурсу ми можемо з високою часткою ймовірності припускати наявність того чи іншого концепту або ж його відсутність. **Концепт** – елементарна частинка концептосистеми; вербалізована одиниця свідомості [5, с. 11].

Досліджуючи концепти в дискурсі, В.І. Карасик виділяє **генеративні** (що лежать в основі дискурсу), **деривативні** (похідні) та **нейтральні** концепти [4, с. 69]. У нашому дослідженні ми будемо використовувати поняття **дискурсоутворювальний** (як такий, що лежить в основі дискурсу) **регулярний** концепт – для позначення концептів, що є типовими для дискурсу, та **оказіональний** – для позначення нетипових, нерегулярних для дискурсу концептів.

У мовознавстві науковці визначають дискурс як систему когнітивних і комунікативних компонентів. Комунікативні компоненти утворюють форму, структуру та стратегії дискурсу, а когнітивні компоненти відповідають за зміст [3, с. 122]. Сукупність усіх ментальних одиниць у всьому різноманітті їхніх когнітивно-семантичних властивостей та лінгвокультурних рис, що актуалізуються в дискурсі, утворюють концептуальний простір цього дискурсу, що охоплює його дискурсоутворювальні, регулярні та оказіональні концепти.

Описуючи явище наповнення дискурсу концептами, А.М. Приходько використовує термін **конфігурація** [5, с. 195]. Дослідник вказує, що певна множина концептів виявляється ситуативно впорядкованою за принципом логічної доцільності. Базуючись на цьому, вона входить до системи більш високого порядку – концептосфери (там само).

Як фрактальне ціле є більшим за його частини, так і концепт ОЦІНКА уявляється чимось більшим, ніж його ім'я. Проте особливості буття лексеми *evaluation* дозволяють передбачити та пояснити суть буття самого концепту. Вибір для дослідження концепту ОЦІНКА імені зумовлений декількома чинниками.

По-перше, ім'я концепту входить до асоціативних парадигматичних і синтагматичних зв'язків лексичної системи мови [2, с. 13]. По-друге, оцінне значення не завжди є експлікованим на мовному рівні [1, с. 148], а тому, такий підхід має суб'єктивний характер, оскільки залежить від уявлень самого дослідника про досліджуваний концепт. Відтак, використання імені концепту для аналізу є більш зручним і надійним інструментом.

При дослідженні концепту ОЦІНКА, а саме особливості функціонування імені концепту – лексеми *evaluation* в англomовному дискурсі було виявлено, що разом із досліджуваним концептом періодично використовується множина інших сталих лексем, що співвідносяться з відповідними концептами:

1) health – evaluation – mental / mentally – clinic / clinical / clinically / clinician – hospital – to treat / treatment – medical – psychiatric / psychiatrist – psychological / psychologist – doctor / doctoral – patient: *The group also set up its extensive monitoring and **evaluation** program, collecting data from every health post, commune health center, and the hospital on every patient seen and cent spent.*

2) evaluation – grade – class – studying – student – professor – children – **education** – college: *A professor in the English department testified that in more than 1,000 student evaluations of the class, more than 90 percent were positive.*

3) evaluation – science – **research** – technologies – academic – information: *In all, the report suggested increasing annual science spending by Can \$1.3 billion, as well creating bodies to improve the coordination and evaluation of research.*

4) evaluation – position – contract – employee – performance – competency – job – management – career – **professional** *He says he then received his first-ever negative evaluation and his contract as a full-time employee wasn't renewed last year;*

5) evaluation – injuries – **sport** – player – teams: «*One of my strengths is cutting through noise to see reality. Playing professionally wasn't going to be for me, but the evaluation of players, transactions and team-building piqued my interest*»;

6) evaluation – inquiry – investigation – **justice** (judicial system) – law – court – crime: *Court of Federal Claims, alleges that the Air Force Space and Missile Systems Center's evaluation and award decision was «arbitrary and capricious and contrary to law»*;

7) evaluation – government – state – department – committee – organization:

The evaluation sees opportunities for data sharing and collaboration in the state's creation of an Early Childhood Education Department to oversee several existing state programs.

Виявлені ланцюжки складаються з **регулярних** концептів для окремих видів дискурсів і досить часто містять у собі **дискурсоутворювальні** концепти. Так, ланцюжок концептів *evaluation – grade – class – studying – student – professor – children – education – college* співвідноситься з **освітнім** дискурсом. Ланцюжок *evaluation – science – research – technologies – academic – information* характеризує **науковий** дискурс. *Evaluation – scores – best – efficiency – performance – qualification – job – management – career – professional* є одним із типових для **професійного** дискурсу. Ланцюжок *evaluation – testing – health – clinic – diagnosis – therapy – patience* корелює з **медичним** дискурсом. Сукупність концептів *evaluation – injuries – sport – player – teams* входить до **спортивного** дискурсу. Множина *evaluation – inquiry – investigation – justice (judicial system) – government – court – crime* є конфігурацією **юридичного** дискурсу.

Отже, встановлюємо, для яких типів дискурсу використання концепту ОЦІНКА є більш характерним. Розподіл використання лексики **evaluation** має такий вигляд: медичний – 25,9%, юридичний – 14,9%, спортивний – 11,5%, професійний – 11,4%, інституційний – 7,9%, науковий – 6,1%, освітній – 3,9%, інші – 18,4%.

Наведені ланцюжки є одним зі способів описання самоорганізації буття концептів, причому весь ланцюжок можна розглядати з будь-якої позиції, отже, він має циклічну природу. Функціонування концептів як єдиного цілого також означає, що в кожному з

концептів є ознаки всіх інших. Це приклад статички мовного фрактала. Динамікою цього фрактала є його згортання в структуру вищого порядку – дискурсивну концептосистему.

Сам фрактал більший за його частини, отже, комбінація двох і більше концептів, що становить один фрактал – дискурсивну концептосистему, більша за суму цих концептів. Так, висока частотність використання лексеми *evaluation* в окремих типах дискурсу призвела до того, що в цих типах дискурсу вона з плином часу стала використовуватися як термін. Концепт набув додаткового значення (став більшим за себе), будучи частиною концептосистеми.

Необхідним є зауваження, що порядок компонентів ланцюжка завжди пов'язаний із нашою його інтерпретацією і залежить від концептуальних установок науковця. З такої позиції цей порядок не є незалежним від спостерігача. Однак, ця особливість є не свідченням суб'єктивності дослідження, а підтвердженням здатності фракталу трансформуватися і самоорганізовуватися.

Список використаних джерел:

1. Буяр І.С. Лінгвістична категорія оцінки: оцінювання досягнутого у вітчизняній лінгвістиці // Наукові записки [Національного університету Острозька академія]. Сер.: Філологічна. – 2009. – № 11. – С. 145–149.
2. Воркачев С.Г. Лингвокультурная концептология и ее терминсистема : (продолжение дискуссии) / С.Г. Воркачев // Политическая лингвистика. – 2014. – № 3(49). – С. 12-20.
3. Дейк, ван Т.А. *Язык. Познание. Коммуникация* / Т.А. ван Дейк. – Б.: БГК им. И.А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. – 308 с.
4. Карасик В.И. Этноспецифические концепты / В.И. Карасик // Введение в когнитивную лингвистику; отв. ред. М.В. Пименова. – Кемерово : Кузбассвуиздат, 2005. – С. 61–105.
5. Приходько А.Н. Самоорганизация концептивных систем и межкультурный трансфер концептов / А.Н. Приходько // Синергетика в филологических исследованиях : монография / Т.И. Домброван, С.М. Еникеева, Л.С. Пихтовникова и др.; под общ. ред. проф. Л.С. Пихтовниковой. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2015. – С. 135–154.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Бищенко Т.І.

аспірантка,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ МОВИ ТІЛА НА ТЛІ КУЛЬТУРНОГО ДИСКУРСУ ТІЛЕСНОСТІ

Сучасні літературознавчі дослідження все частіше вдаються до переосмислення сприйняття тілесності в художніх творах, на тлі сучасного зменшення табуїзованості тіла як такого, а також вирізнення його не лише як об'єкт тексту, чи предмет об'єктивації, а й як повноцінного суб'єкта нарації, що виконує сюжетотворчу чи оповідну функцію, створюючи додаткове смислове поле. До таких досліджень залучаються міждисциплінарні методики, що включають в себе лінгвістику, антропологію, соціологію, культурологію й, безпосередньо, теорію літератури.

Дискурс тілесності містить в собі певний ряд проблем, в тому числі й складність визначення культурної категорії «тілесності», та її повноти в усіх множинах картин світу. Як влучно підкреслює в своїй статті О. Башкирова [1], в європейській постструктуралістській науковій думці тілесність та її антропологічне вирізнення виступало як своєрідний відгук на протиставлення душі й тіла, а також як наслідок сексуалізації свідомості людини. Серед науковців, що займалися цим питанням можна виокремити: Ж. Дельоза, Р. Барта, Ю. Крістеву та М. Фуко. На соціокультурні виміри проявів тілесності звернули увагу такі дослідники як І. Биховська, І. Кон, В. Подорога та інші. Вітчизняні дослідниці (Т. Гундорова, А. Агеєва, О. Забужко, Н. Зборовська) розглядають тіло та тілесність крізь призму модусів та архетипних уявлень про тіло, що формують ментальну свідомість.

Окрім цього, до переліку підходів дослідження тіла активно долучається й невербальна комунікація, щоправда переважно у світовій науці, де детально розглядаються аспекти від ролі жестів в

комунікації традиційних архаїчних суспільств до детального аналізу невербальних засобів мовлення за допомогою паралінгвістики [4]. Вагомим також є визначення важливості тілесних практик і тілесності в ритуальності та сакральних церемоніях, що слугують засобом фіксації та передачі соціальної пам'яті в культурних групах певних народів або етнічних груп [7]. Завдяки цьому тіло постає одночасно медіумом, засобом збереження пам'яті та наратором, що передає інформацію.

Доцільним буде розведення понять «тіло» та «тілесність», оскільки «тіло», передовсім, фізичний об'єкт, а «тілесність» – це культурне вираження індивідуально-психологічної та смислової складової людської істоти [8]. Завдяки цьому науковці мають можливість розглядати множинність тілесних практик та поглядів на тіло в різних культурах, оцінюючи його через засоби культурології, семіотики тощо. Зокрема, у літературознавстві, це сприймається як виражальний засіб художнього мовлення. Промовистим прикладом для такого розмежування буде роман Люко Дашвар «На запах м'яса». Як зазначає Т. Белімова [3, с. 41-42], авторка використовує цілий ряд художніх категорій, експлуатуючи масмедійний дискурс, створюючи фабулу довкола тіла, змішуючи еротичні мотиви, з гострими колізіями та соціальною проблематикою. Сюжетно твір будується з кількох паралельних оповідей, які зв'язує між собою «тіло», формуючи правильну експозицію та хронотоп в середині роману. Одним з основних конфліктів стає дисонанс тілесності, протиставлення фізичної хвороби отілесненій внутрішній піднесеності, виділення одухотвореного тілесного «Я» від біологічного організму.

Доповнює подібне розподілення тілесності на виміри біологічного тіла, внутрішньої та зовнішньої тілесності твір «Німфи болю» Б. Коломійчука, що аналізує О. Деркачова [5]. Дослідниця розглядає особливість девіантної тілесності, себто мазохістських та садистських проявів тілесності й, разом з нею, сексуальність. Агресія та садизм чітко асоціюються і прирівнюються до чоловічої маскуліності, а їхня біологічно здорова тілесність виражається через постійну готовність до статевого акту. Слабкість і мазохізм повністю притаманний жіночій тілесності, як і об'єктивована краса чи живого,

чи мертвого тіла. Ця бінарна опозиція між чоловіком і жінкою виражається навіть на лексичному рівні, а не лише на рівні художніх засобів, через притаманну лексику, манеру та стиль говоріння, побудови мовлення.

Не менш цікавим стає концентрація на повній тілесній об'єктивації в роботі С. Жижека «Метастази насолоди» [6], де він розглядає такі явища як куртуазна любов та її лібідінальна структура, що ґрунтується виключно на тілесних практиках, владі тіла та мазохістських стосунках. Окрім цього, на прикладі робіт Д. Лінча він наводить депресивну деструкцію біологічного тіла, його знецінення за допомогою символічного ряду, як от втрата шкіри чи ж бо повне розмиття кордонів між внутрішнім та зовнішнім тілом, завдяки проникненню тощо.

Повертаючись до переосмислення тіла в текстах слід згадати статтю Р. Біляшевича «Жіночий досвід тіла як виражальний засіб мови Біблії» [2], де наголошується на перегляді мотивів тілесності в сакральному тексті, в якій жіноча природа сприймається виключно як глибоко плотська, інтелектуально неповноцінна та як провинниця гріхопадіння. Сюди входять приписи про ритуальну чистоту, описи краси або небезпеки жіночого тіла, та символізм жіночого тілесного досвіду. Що, однак, не відображає не лише бінарної опозиції, а й усієї повноти образу жінки в тексті. Резюмуючи, Р. Біляшевич говорить, що жіноча тілесність слугує для передачі широкого спектру станів і почуттів людини: незахищеність, вразливість, відчай, умиротворення. Причому їй характерні такі риси як милість, милосердя, ніжна турбота (що наслідує образ турботи Бога на порівняльному рівні). Саме осмислення усіх виражальних особливостей тілесності, в даному випадку жіночої, художніх та мовних рис дає можливість до розкриття і сприйняття ще й інших граней природи самого Бога, де він виступає не лише грізним суддею та творцем, бо він може бути однаково ніжним, турботливим в мірі, що перевищує турботу матері [2].

На підсумок, ми можемо говорити про багаторівневу семантичну структуру тіла і тілесності, що існує як в лексичному полі, так і в культурологічному. Чітке розмежування цих понять, а також їх міждисциплінарне дослідження є критично важливим як для

розуміння і глибокого аналізу сучасних медійних творів – художніх текстів, фільмів (аналіз С. Жижеком робіт Д. Лінча [6]) та театральних вистав, так і для кращого переосмислення вже існуючих гендерно-типізованих стереотипних образів, що зазнають активних змін в сучасному суспільстві, про що нам промовисто говорить стаття Р. Біляшевича [2]. Для цього можна застосовувати широкий спектр практичних методів, доступних нам завдяки лінгвістиці, соціології, культурології чи теорії літератури, поглиблюючи вже існуючий дискурс, доповнюючи його, чи розширюючи, за допомогою нового смислового поля, що може створюватися й на основі множинних мовних та культурних картин світу.

Список використаних джерел:

1. Башкірова О. Художня репрезентація феміної і маскуліної тілесності в сучасній українській романістиці / О. Башкірова // Філологічний дискурс. – 2018. – Вип. 7. – С. 21-32.
2. Біляшевич, Р. Жіночий досвід тіла як виражальний засіб мови Біблії [Текст] / Р. Біляшевич // *Studia Methodologica*. – 2008. – Вип. 25 : Антропологія літератури: комунікація, мова, тілесність. – С. 287-292.
3. Белімова Т. Тіло як вихідний код і сюжетотворчий елемент у сучасній українській прозі / Т. Белімова // *Сучасні літературознавчі студії*. – 2015. – Вип. 12. – С. 40-50.
4. Бріцина О. Нотатки про «мову тіла» та «мистецтво слова»: жест в традиційній комунікації / Бріцина О. // *Тіло в текстах культур: матеріали конференції*. – 2003. – С. 108-121.
5. Деркачова О. Реактуалізація девіантної тілесності як спроба повернення до традиційного гендеру у ретро-детективі Б. Коломійчука «Німфи болю» / О. Деркачова // *Сучасні літературознавчі студії*. – 2015. – Вип. 12. – С. 176-186.
6. Жижек С. Метастази насолоди = *The metastases of enjoyment: шість нарисів про жінку й причинність* / пер. О. Мокровольського. – Київ: Альтернативи, 2000. – 186 с.
7. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / пер. з англ. С. Шліпченко. – Київ: Ніка-Центр, 2004. – 184 с.
8. Цветус-Сальхова Т. Дистинкція понять «тело» и «телесность» в культурологических исследованиях / Т. Цветус-Сальхова // *Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств*. – 2010. – № 13. – С. 10–16.

Брень В.В.

аспірант,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ ТРАВМАТИЧНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Все, що твориться, містить в собі елемент пригадування і зберігання в пам'яті, промовисто зауважує в своїй книжці «Як суспільства пам'ятають» П. Коннертон [4, с. 21]. Створення чогось нового, поза обмеженою мірою довільності, завжди ґрунтується на певному пережитому досвіді, створеному уявленні, себто вже сформованій пам'яті, що починається від таких, здавалось би, повністю простих речей як писання літер та формування з них слів, й до складних явищ як формування пам'яті про подію, в якій реципієнт не був безпосередньо присутнім. Фіксація та передача цієї пам'яті відбувається на багатьох рівнях, усному та письмовому мовленні, невербальній комунікації (жести, пози тіла, ритуальні тілесні практики), та мультимедійні засоби (музика, кінематограф, живопис). Завдяки цьому створюється широке поле соціальної та культурної пам'яті, в просторі якого існує будь-який соціальний суб'єкт і є ним заангажований, що в результаті впливає на його особливість творення художнього тексту.

Пам'ять слугує як засіб ідентифікації власного «Я» з кількох його різних граней, це приналежність до культурної групи, національне самовизначення, самоусвідомлення себе як особистості, визначення свого творчого «Я». Одним із засобів реалізації і вираження усіх цих аспектів є літературна творчість, що виражається безпосередньо через слово й на початкових етапах містить в собі форми наслідування [2, с. 57]. До того ж, мотивацією до літературної творчості може слугувати пошук самоідентифікації, а також бажання зафіксувати певну культурну пам'ять. Значною темою для цього є національна та культурна травма, на якій часто позначається постколоніальне становище, оскільки в ньому гостро постає питання ідентифікації та приналежності до того чи іншого національного та культурного простору. В українській літературі це спричинило

дихотомію на кількох рівнях, як от мовному, культурному (зокрема, в орієнтації, в тому ж числі і політичній чи то на схід, чи на захід), та викликало необхідність не просто збереження, а ще й відновлення національної пам'яті [3, с. 100-152]. Важливою віхою в цьому є фіксація становища української мови як основного культурного і націєтворчого елементу. Для цього значення мають і пам'ять місця, як місця поколінь, під яким мається на увазі меморіал, конкретний топос, а також «спільні місця» в літературі, так звані *loci communes*, що зберігають повторюваність важливих дискурсів в певному текстологічному полі. Подібне ми можемо спостерігати у письменників певної епохи, як то шістдесятники, для прикладу, чи посттоталітарна література: Ю. Андрухович, О. Забужко, С. Жадан, О. Ірванець. Для всіх них характерними є подібні вирази, художні засоби, метафори, порівняння, особливо там, де проступається питання ідентичності і постколоніальної травми. Саме на місцях пам'яті фокусується П. Нора, підкреслюючи їх особливе значення з фіксації культурної пам'яті [5]. Для нього місця пам'яті є не обов'язково графічною точкою, але й літературним твором та історичною подією, а головним критерієм для її визначення є обов'язкова функція творення ідентичності.

Хорошим прикладом історичної, культурної, національної та самоідентифікації можна навести промовисту добірку есеїв С. Озік [6]. Важливим тут є те, що в першу чергу вона є новелістом, й лише почасти літературним критиком. Саме це дає змогу пірнути в спроби осмислити те, яким чином, вона намагається усвідомити і відшукати себе, свою ідентичність, оскільки вона є дитиною єврейських емігрантів, котрій доводиться обирати: підтримати культурну універсальність Америки, чи ж бо національну окремішність. Вона постає чужинкою, яка бореться зі своїми переживаннями і її твори стають літературними щоденниками.

Грунтовною для усвідомлення ваги культурної пам'яті, та розуміння, чим же вона є насправді виступає праця А. Ассман [1]. В ній, здавалось би, розібрані всі можливі аспекти її проявів, наочно продемонстрованих на прикладі літературних творів, історичних подій та глибині метафор. Також дослідниця вводить розподілення пам'яті на два види: накопичувальну та функціональну.

Функціональна пам'ять, постає тією, що породжує новий смисл і орієнтована на майбутнє, вона є живою та прив'язаною до певної групи, в той час як накопичувальна є сховищем депопулізованих реліктів. Варто підкреслити, що ці два види пам'яті не протиставляються А. Ассман, навпаки, уникаючи опозиції, вона пропонує модель переднього й заднього тла, де накопичувальна, латентна пам'ять, постає заднім тлом і резервуаром для майбутнього пам'яті функціональної, де народжуються змісти, (де)конструюються значення, формуються ідентичності та утворюються цінності й орієнтири [1, с. 13-14]. Тут варто згадати П. Коннертона, в концепції соціальної пам'яті якого додаткові змісти, значення і наративи закріплюються та передаються не лише через мовний аспект, але й через одяг, тілесні практики, ритуальність. Усі ці елементи дозволяють творити канон, базуючись вже на певному соціальному підґрунті, чи ж бо вибудовуючи його з нуля, створюючи новий наратив, формуючи нову пам'ять про історичну подію, реінтерпретуючи її. Наше минуле зберігається й репрезентується для нас в словах та образах, у формі замальовок минулих подій. Більше того, П. Коннертон підкреслює, що і одяг, і жести можуть бути прочитані як літературний твір, за допомогою смислових ключів, які формуються на основі знань про епоху [4].

Важливо, що всі вищезгадані форми фіксації культурної пам'яті в художньому тексті ґрунтуються на певних смислових ключах, що виражаються не тільки в спільних контекстах, темах, а й особливостях мовних засобів, характерної лексики, зворотів, фразеологізмів, що відносить наратора до конкретної культурної групи і чітко ідентифікує його, увиразнюючи, та протиставляючи іншим групам. В такий же спосіб фіксується і сама травма, що може стосуватися як індивідуальної, так і колективної пам'яті.

Список використаних джерел:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми трансформації культурної пам'яті / пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. – Київ: Ніка-Центр, 2012. – 440 с.
2. Білоус П. Психологія літературної творчості: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / П. Білоус. – Київ: Академвидав, 2014. – 216 с.

3. Гнатюк О. Прощання з імперією: українські дискусії про / заг. ред. М. Боянівської; Український науковий ін-т Гарвардського університету, Ін-т Критики. – Київ: Критика, 2005. – 518 с.

4. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / пер. з англ. С. Шліпченко. – Київ: Ніка-Центр, 2004. – 184 с.

5. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з франц. А. Репа. – Київ: Кліо, 2014. – 272 с.

6. Озк С. Метафори і пам'ять. Вибрані есеї / пер. з англ. та упор. Я. Стріхи. – Київ: Дух і Літера, 2014. – 288 с.

Жураківська О.О.

*учитель української мови та літератури,
Калуська гімназія імені Дмитра Бахматюка;
аспірант,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ФЕНОМЕН ТВОРЧОСТІ БОГДАНА КРАВЦІВА В КОНТЕКСТІ ЕМІГРАЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Знаковою постаттю української еміграційної літератури є Богдан Кравців, поет і літературознавець, редактор і видавець. Він належить до когорти митців, що жили й творили «під чужим небом», але не загубили рідні традиції, не забули своє коріння, а внесли лепту в українську культуру, поєднали традиції і новаторство, етнічні риси та європейські.

Поетичний доробок Богдана Кравціва – це книги «Дорога» (1929 р.) та «Промені» (1930 р.), у яких автор продовжує традиції Павла Тичини, Максима Рильського, Миколи Зерова; Збірка «Сонети і строфи», пройнята екзистенційними мотивами, та «Глоссарій: Сонети» – своєрідне переосмислення давніх слов'янських міфів, повір'їв, обрядів.

Варто зазначити, що творчість Богдана Кравціва в рецепції літературознавців залишається малодослідженою. Так, розвідки Тараса Салиги [7] та Миколи Ільницького [2] присвячені тюремному

сонетарію та його генетичного зв'язку з відповідним циклом Івана Франка. Богдан Рубчак аналізує еволюцію творчого методу Богдана Кравціва, велику увагу приділяє творенню метафори в статті «У колі Хорса» [5]. Однак лірика Богдана Кравціва в контексті еміграційної літератури аналізується вперше.

Своєрідний автопортрет поета вимальовує Богдан Кравців у вірші «Ars poetica», назва вказує на зв'язок із однойменними творами Горация та Поля Верлена. При чому саме імпресіоністичні віяння, задекларовані Верленом, знайшли яскраве відображення в поезії Б. Кравціва. Настроевість та малювання моменту творяться за допомогою глибокої метафори:

І вже ось літо відтрубило сурмою.

Все менше чару, захвату і скрику –
і вривану мелодію зажур мою

Виводить вечір під осінню скрипку [4, с. 1].

Художній ефект досягається за допомогою евфонії поезії, звукові ефекти (алітеризовані *с, р*, асонансовані *і, о*) автор творить на основі асоціативних зв'язків. Ідейно-сміслові вістря поезії – семіметафора «*вривана мелодія зажур*» репрезентує душевний стан митця у його екзистенційному пошуку енергії та творчих сил. Цікаво, що вечір в уяві автора схожий на скрипалю. Цей образ насичений потужним струменем ліризму, меланхолії. Образ-символ скрипалю знайшов глибоке втілення в еміграційній літературі. Скажімо, Дарія Рихтицька роздумує над філософськими проблемами життя людини в чужому світі, серце ліричної героїні переповнене нотами ностальгії, туги, суму, щему:

Скрипалю!

Заграй

Мені

Сумної

Немов печаль

Мелодії,

Що полум'ям

Горить

В моїй душі

Заграй

Ще раз –
Щоб я почула
Схлип
Скрипок
Біля
Березового
Хреста
У темряві
Розлук... [6, с. 289]

Мотив смутку та осінньої меланхолії вимальовує Богдан Кравців у поезії «Праосінь». Взявши за епіграф цитату М. Зерова зі збірки «Камена» автор підкреслює знаковість неокласика у формуванні світогляду та творчого методу. Однак унікальним явищем ідіостилю Б. Кравціва є використання оксиморону як домінантного художнього засобу: осінь спочатку асоціюється із зеленим кольором, юністю, розквітом, буянням, а згодом – із зеленою отрутою, що затьмарює зорі й зір:

І зелен-зілля, й зеленяві клени,
і прозелень примхлива, наче мить.
Дитячі очі й зорі день зелений
прозорим зеленцем обзеленить.
Промають маєм дні зеленкуваті,
нестиглих ягід спрагли і вина –
і молодість нестримна й захватна
порветься зазелень барвінок рвати.
Та сплунуть з плес вінки зелені рути,
любов гарячим процвіте жар-зіллям,
і в глеках літошніх достигне вмить
данням терпкавим прозелень отрути.
То праосінь, кмітлива ворожила,
зелінкою нам зорі й зір затьмить [4, с. 1].

У поезії яскраво виражений «сонетний замок» (теза-антитеза-синтез), зміна настроїв завершується апогеєм в останньому терцеті, де образ осені демонізується. Унікальність сонета спостеріг І. Качуровський, зазвав його «королем строф» [3]. Недаремно М. Слабошпицький іменує Богдана Кравціва «великим

фаворизатором сонета» [8]. Конденсація думок, вражень і почуттів, майстерність у звукописі рядків та оркестрації строф, блискуче опанування повторень і паралелізмів, осмислення вимог класичної форми та її модифікації виділяють сонетарій митця серед інших творців цього жанру: «В першому ряді поетів-майстрів сучасної української літератури стоїть, безумовно, Богдан Кравців» [5, с. 28], творчість якого поєднала стриманість неокласиків, настроєвість імпресіоністів, та глибоку задуму екзистенціалістів. Богдан Кравців звертається до свого творчого наставника – Миколи Зерова, бо відчуває спорідненість душ та мистецької долі:

І тугу, й гострий біль, тривожних днів неспокій
розводив гоже ти в майстерності високій
сонетів різьблених, станких олександрин,
стоявши, наче жрець – між варварів один... [4, с. 1]

Майстерно зображено ідіюстиль М. Зерова за допомогою епітетів «сонетів різьблених», «станких олександрин», порівняння «наче жрець». В українській міфології «жрець – людина, яка виконує функції посередника між віруючими і надприродними силами, а також здійснених релігійних обрядів. У давнину кожне плем'я чи поселення мало свого волхва. Усіх їх очолював головний волхв – Жрець вождя. Головним атрибутом його був жезл із кількома дзвіночками. Тільки жрець і волхви мали право входити до святилища храму» [1, с. 179]. Б. Кравців натякає на сакральне значення творчості митця в контексті культури.

Справді, ідіюстиль Б. Кравціва виділяє його серед інших поетів порубіжжя. Митець зумів сконцентрувати у своїй творчості найкращі здобутки стилістики М. Рильського, досконалої форми М. Зерова, дух нездоланності І. Франка, міфологізм Б. Рубчака, однак відшліфував унікальний авторський почерк у творенні глибокої метафори, звукових ефектів, символіки кольору.

Список використаних джерел:

1. Войтович В. Українська міфологія. К.: Либідь, 2002. 664 с.
2. Ільницький М. «І жмут цілющих слів»: (Поетична творчість Богдана Кравціва) // УМЛШ. 1992. № 11/12.

3. Качуровський І. Король-сонет. Сонет, його історія й теорія / Генерика і архітектоніка. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 130–150.
4. Поетичні майстерні: Вірші, проза, аналітика, огляди.
URL: <http://maysterni.com/user.php?id=1899&t=1>
5. Рубчак Б. В колі Хорса (про поезію Кравцева) // Сучасність. 1975. Ч. 1.
6. Рихтицька Д. Крижаний цвіт / Д. Рихтицька. – Дітройт, 1998. – 311 с.
7. Салига Т. З євшаном крізь долю // Дзвін. 1991. № 12.
8. Слабошпицький М. Колекціонер : Богдан Кравців // Двадцять п'ять поетів української діаспори. К.: Ярославів Вал, 2006. С. 323–337.

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Ковалькова Т.В.

старший преподаватель,

Белорусский государственный экономический университет

ЯЗЫКОВАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ЗАБОТЫ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА КОМПАНИИ

На современном этапе развития индустрии красоты предприятия производящие косметические средства стремятся завоевать доверие потребителя посредством позиционирования косметической компании в качестве заботливого субъекта. Забота предполагает осуществление действий, связанных с достижением благополучия.

Цель статьи – выявить способы языковой репрезентации заботы как средства формирования имиджа компании.

Проблема заботы достаточно подробно описана в междисциплинарных исследованиях: историко-философский анализ феномена «забота о себе» дается в работе А.Е. Соловьева [1], на материале античных педагогических текстов В.К. Пичугина рассматривает педагогическое содержание феномена «забота о себе» в контексте антропологического дискурса античной педагогики [2], К.А. Грубова и В.А. Кирьянова видят в заботе о клиенте прежде всего эффективную маркетинговую технологию [3]. Тем не менее, феномен заботы остается недостаточно раскрытым в лингвистических исследованиях.

Материалом исследования послужили тексты косметических предприятий Республики Беларусь, размещенные на корпоративных сайтах белорусских компаний, а также тексты СМИ Беларуси, располагающиеся в периодических изданиях и интернет-публикациях современности. Методом сплошной выборки нами были выделены текстовые фрагменты с коммуникативной функцией «создание образа заботящейся компании». Кроме общенаучных

методов исследования, также был использован метод дискурса-анализа.

Для репрезентации заботы предприятия стремятся подчеркнуть их намерение улучшить жизнь общества в целом:

ЗАО «Витэкс»: Мы едины в желаниях служить обществу и делать его чище, светлее, совершеннее и прекраснее;

Парфюмерно-косметическая компания «Сонца»: Мы делаем мир чище и ярче.

Акцентуация благих намерений происходит посредством использования сравнительной степени наречий (*чище, светлее, совершеннее и прекраснее, ярче*).

Социальные приоритеты компании «Витэкс» раскрываются через указание на непрофильную деятельность предприятия, в частности, управление ранее убыточным сельхозпредприятием в деревне Теплень Узденского района, которое под руководством «Витэкса» стало занимать лидирующие позиции в регионе. Использование мелиоративной лексики (*масштабная реконструкция, стабильная работа, Дом культуры, яблоневый сад*) направлено на подчеркивание улучшения инфраструктуры населенного пункта после того, как им стала руководить косметическая компания:

ЗАО «Витэкс»: Проведена масштабной реконструкция фермы, сельское хозяйство вышло на стабильную работу. В поселке построены дома, открыт мини-маркет, стадион, столовая, фитнес-центр, отремонтирован Дом культуры. Обновлен парк сельхозтехники, сооружены хранилища для фруктов, сена, зерна. Заложен яблоневый сад на площади почти 90 га, есть своя пчелопасека.

Подчеркивание намерения обеспечить развитие косметической отрасли в стране и мире формирует образ компании, заботящейся об экономике:

ЗАО «Витэкс»: Мы уверены: высокое качество выпускаемой продукции, добросовестное отношение к работе, забота об интересах потребителя помогут поднять на новый уровень рынок косметической индустрии не только в Беларуси, но и за ее пределами.

Акцентуация трепетного отношения к общечеловеческим ценностям – красоте и здоровью («Белита-Витэкс»: *На протяжении многих лет «Белита-Витэкс» делает женщин красивыми и здоровыми; ООО «РелуиБел»: Название компании RELOUIS в переводе с итальянского означает «Король Луи». Речь идет о французском короле Людовике XIV. Именно в его времена красота была возведена в культ. Вся королевская свита была обязана пользоваться пудрой и румянами, а ухоженные дамы стали «фирменным знаком» французского двора того времени. История бренда Relouis началась более 20 лет назад, когда два бизнесмена, один из Италии, другой из Беларуси, вспомнили об этом и создали новую косметическую компанию, так и назвав ее – RELOUIS. Это был решительный ход, позволивший осуществить мечту каждой женщины быть всегда красивой; Парфюмерно– косметическая компания «Сонца»: Одно из главных направлений нашего бизнеса – развитие правильной культуры потребления и забота о здоровье нации! Мы разработали и внедрили систему оценки безопасности сырья и компонентов, которые попадают в финальные формулы. Нам удалось сохранить баланс между высоким качеством продуктов и их безопасностью), индивидуальности («Liv Delano»: Мы не просто производим косметику. Мы продвигаем идею индивидуальной ценности каждого человека), личному времени («BIO WORLD»: **Мы ценим Ваше время! Каждый момент не возвратим!** Мы хотим, чтобы Ваше время Вы посвятили близким людям, отдыху, интересному занятию. Доверяя нам заботу о Вашей красоте, Вы получаете дополнительные минуты, часы, дни, годы для всего, что для Вас особенно дорого) создает имидж заботливого предприятия.*

Образ заботливого предприятия формируется через указание на положительные эмоции и чувства потребителей, возникающие при использовании продукции косметической компании. Говоря о важности эмоций в жизни человека, компания «BIO WORLD» апеллирует к высказыванию Винсента Ван Гога, известного своим экспрессивным характером:

«BIO WORLD»: Наши продукты созданы вызывать положительные эмоции и чувства – удивлять, радовать, расслаблять, возбуждать, восхищать, удовлетворять.

«Давайте не забывать, что маленькие эмоции – это большие капиталы нашей жизни, и мы подчиняемся им, часто даже не осознавая этого».

Винсент Ван Гог

Компания СООО «БЕЛОР-ДИЗАЙН» призывает каждую женщину ощутить восторг от созерцания собственного отражения в зеркале и почувствовать свою уникальность:

СООО «БЕЛОР-ДИЗАЙН»: Компания «BELOR DESIGN» работает уже более 25 лет, чтобы дарить вам ощущение восторга от собственного отражения в зеркале каждый день. В палитре «BELOR DESIGN» множество оттенков, разработанных с учетом уникальной красоты каждой женщины.

ООО «Белдекоркосметикс» призывает потребителей косметической продукции полюбить себя, чтобы чувствовать себя уверенно:

ООО «Белдекоркосметикс»: Создавая LiLo, мы хотели, чтобы каждая женщина, использующая нашу косметику, чувствовала удовольствие, любовь к себе, уверенность в своей красоте и уникальности.

Таким образом, репрезентация предприятия в качестве заботливого субъекта является элементом имиджевой корпоративной политики. Для обозначения заботы, компании подчеркивают свою деятельность по нескольким направлениям, среди которых социальное (забота об улучшении жизни общества в целом), экономическое (забота о развитии отрасли) и психолого-физиологическое (забота об эмоционально-физиологическом состоянии индивида). Используемые языковые средства (оценочная и мелиоративная лексика) призваны придавать высказываниям экспрессивность и способствовать созданию имиджа заботливого предприятия.

Список использованных источников:

1. Соловьев А.Е. Историко-философский анализ феномена «заботы о себе» : автореф. дис. ... канд. фил. наук : 09.00.03 / А.Е. Соловьев; Ростовский гос. ун-т. – Ростов-на-Дону, 2006. – 32 с.
2. Пичугина В.К. Развитие антропологического дискурса «заботы о себе» в истории античной педагогики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В.К. Пичугина; Волгоградский гос. соц-пед. ун-т. – Волгоград, 2014. – 44 с.
3. Грубова К.А. Забота о клиенте как эффективная технология маркетинга / К.А. Грубова, В.А. Кирьянова // Успехи в химии и химической технологии. – Москва : РХТУ им. Д.И. Менделеева, 2008. – С. 34-36.

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Белюга Т.В.

*кандидат філологічних наук, викладач,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

КАТЕГОРІЯ «ТОПОС» У НАУКОВІЙ ВІЗІЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

Поняття «топос» використовується ще з часів Аристотеля, який, розумів його доволі розмито та застосовував у «Фізиці», «Топіці» і «Риторичі». З точки зору семантичного навантаження цієї лексеми, то вона найбільш увиразнюється сучасним літературознавством і тяжіє до тих сенсів, які Аристотель заклав у своїй «Риторичі»: «спільне місце для роздумів про справедливість, явищ природи і багатьох інших предметів» [1, с. 47]. Як спосіб оформлення цілісних комплексів, пов'язаних з типовими ситуаціями розглядав поняття топос Е. Курціус («Європейська література середньовіччя», 1948) [3, с. 264]. Також дослідник відзначив зв'язок топоса з архетипом і зауважив, що він є результатом колективної свідомості [2, с. 1076]. Загалом же цей термін в літературознавстві ХХ століття не мав успіху, проте літературознавці, не вдаючись до його декларації в наукових розвідках, на практиці здійснювали аналіз спільних мотивів, сюжетів, мовленнєвих формул-кліше художніх текстів.

Отож, на сьогодні існує декілька варіантів трактування поняття «топос» літературознавцями: це «спільне місце», набір сталих мовленнєвих формул, а також спільних проблем та сюжетів, властивих національній літературі; значуще для художнього тексту «місце розгортання смислів», яке може корелювати з якимось фрагментом реального простору, зазвичай, відкритим. [5, с. 89]. В. Халізов визначає топос як універсальну структуру, якій притаманні характеристики надчасовості та статичності [6, с. 246]. У складниці топіки учений уводить: типи емоційної настроєвості, морально-філософську проблематику (добро і зло, істина і краса), –

вічні теми, породжені міфопоетичними смислами, і, відповідно, арсенал художніх форм. Усе це дослідник називає фондом спадкоємності, що сягає своїми витокami в долітературну архаїку й примножується від покоління до покоління [6, с. 247]. Досліджуючи природу категорії «художній образ» в однойменній праці, М.Епштейн значно розширює смислову парадигматику топосу на прикладі топосу дороги: «це образ, характерний для усієї культури певного періоду чи окремої нації» [7, с. 252–257].

Сучасний етнолог О. Панченко звертає увагу на те, що в топосах «поетичний та моральний аспекти є неподільними», тобто йдеться про національну аксіоматику [4, с. 246]. Отже, топоси є «схронами» національної культури і, водночас, відкриті до прирощення актуальних для автора (виразника аксіоматики певної доби) сенсів. В такому значенні топіка найбільш широко представлена у тих системах, які мають традиційне смислове ядро, а не новизну (наприклад, фольклор, давня література).

На сьогодні поняття топос охоплює сенси не лише спільних сюжетів, мовленнєвих формул, а й постулюється як елемент художнього простору тексту. Отож, гуманітарії у будь-якому разі використовують це наукове поняття на позначення царини колективної свідомості, поезики безсвідомого.

Список використаних джерел:

1. Аристотель. Поэтика. Риторика / Аристотель. – Санкт-Петербург: Азбука, 2000. – 347 с.
2. Махов А.Е. Топос / А.Е. Махов // Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А.Н. Николюкина. Институт научной информации по общественным наукам РАН. – Москва: НПК «Интелвак», 2001. – 1600 с.
3. Махов А.Е. Топос / А.Е. Махов // Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий / гл. науч. ред. Н.Д. Тмарченко. – Москва: Издательство Кулагиной; Intrada, 2008. – 358 с.
4. Панченко А.М. Топика и культурная дистанция / А.М. Панченко // Историческая поэтика. Итоги и перспективы изучения / А.М. Панченко. – Москва: Наука, 1986. – 335 с.
5. Прокофьева В.Ю. Категория пространства в художественном преломлении: локусы и топосы / В.Ю. Прокофьева // Вестник ОГУ. – 2004. – № 11. – С. 87–91.

6. Хализев Е.В. Теория литературы: Учебник / Е.В. Хализев. – Москва: Высшая школа, 2002. – 437 с.

7. Эпштейн М.Н. Образ художественный // Литературный энциклопедический словарь / под общ. ред. В.М. Кожевникова, П.А. Николаева. – Москва: Советская энциклопедия, 1987. – С. 252–257.

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Билінська О.С.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*

ДОСЛІДНИЦЬКІ ПРІОРИТЕТИ ПОЛІТИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Проблематика політичної лінгвістики досить масштабна та охоплює як загальнотеоретичні питання, так і вивчення окремих аспектів політичної комунікації (далі – ПК). На основі аналізу конкретних публікацій з проблематики сучасної російської політичної лінгвістики А.П. Чудінов виокремлює декілька відносно автономних напрямів досліджень [12, с. 24]:

1) Дослідження в області теоретичних основ політичної лінгвістики передбачають аналіз конкретних одиниць у межах політичних текстів. Це публікації, автори яких прагнуть дослідити загальні категорії політичної лінгвістики, сформулювати теоретичні основи цієї науки, охарактеризувати її понятійний апарат і термінологію (див. праці: Баранов і Ю. Караулов, Н. Купіна, А. Михальська, Н. Мухарямов та М. Мухарямова [7], П. Паршин [9], Г. Почепцов [10], Ю. Сорокін, А. Чудінов [12], О. Шейгал [13] та ін.).

2) Дослідженням політичного дискурсу і дискурсології присвячені публікації В. Дем'янова [2; 3], М. Китайгородської та М. Розанової, П. Паршина [9] та ін. В Україні цей напрям здається менш розвиненим, ніж у російській науці. Найбільш значущі монографії Л. Нагорної «Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики» [8], де окреслюється генеза політико-лінгвістичних досліджень, проблемне поле політичної лінгвістики та прослідковується зв'язок між політико-мовними і етнічними процесами; Н. Кондратенко «Український політичний дискурс: Текстуалізація реальності» [4], у якій представлено ґрунтовний і багатоаспектний аналіз політичного дискурсу в українському комунікативному просторі, а також визначення

стрижневих понять політичної лінгвістики; А. Литовченко «Пануючий дискурс і основні політичні міфи сучасної України» [5].

3) Дослідження радянської політичної мови – вивчення мови пострадянської епохи. Ці дослідження доводять існування так званої радянської «новомови» – офіційної мови тоталітарного суспільства із характерною жорсткою регламентацією, яка визначала суворе проходження всіляким нормам і яка відсутня в політичній мові пострадянського періоду. Цей напрям розробляють такі науковці, як Н. Купіна, Е. Лассан, Б. Норман, Г. Почепцов [10], Е. Будаєв, А. Романов, А. Чудінов [12]. Піком дослідження особливостей функціонування мови в тоталітарному суспільстві, опису стратегій мовної поведінки і мовної свідомості «людини радянської епохи» українськими науковцями є середина 90-х рр. ХХ ст. Ці питання достатньо повно відбиті в збірці статей «Мова тоталітарного суспільства», виданій у Києві у 1995 році за матеріалами міжнародної конференції «Мова тоталітарного суспільства: лексика, синтаксис, прагматика» [6]. У межах цього напрямку розглядається питання про взаємозв'язок мови й ідеології, наприклад, монографія Г. Яворської «Прескриптивна лінгвістика як дискурс: мова, культура, влада» [14].

В українській політичній науці зазначений напрям, зокрема особливо нормативний підхід, не є достатньо популярним. Водночас трапляються окремі публікації, які можна уналежнити до дескриптивних досліджень сучасної політичної мови: неологізми та інші засоби створення експресивно-емоційного фону в політичному виступі (див.: М. Діденко); евфемізми (див.: К. Серажим); політичні метафори (див.: Х. Дацишин) тощо. Автономне дослідження окремих мовних рівнів політичної мови (фонетики, лексики і фразеології, синтаксису).

4) Дослідження жанрів і стилів політичної мови представлено в наукових розвідках А. Баранова і Ю. Караулова, М. Китайгородської і Н. Розанової, А. Романова та ін. Специфіку різноманітних жанрів політичних текстів досліджує О. Алтунян. Ідіостилю окремих політиків присвячено роботи А. Башук, Т. Дедушкіної та ін. Представлено і роботи в галузі гендерної лінгвістики: увага

звертається на індивідуальні особливості промови жінок у політиці (див.: Бессонова Л.Є).

5) Дискурсивне дослідження комунікативних ролей, ритуалів, стратегій і тактик представлено в працях О. Іссерс, І. Імшинецької, Л. Стрій, Л. Завальської та ін. Потрібно зазначити, що цей напрям є одним з найбільш розвинених серед напрямів українських політико-лінгвістичних досліджень, що проводяться на базі Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка та групою учених Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка (див. досл.: Бабак М.П., Кудрявцева Л., Слухай Н.В. та ін.). Неможливо також обминути дисертаційне дослідження В. Петренко, присвячене розгляду політичної мови та можливостей її використання як засобу маніпулятивного впливу. Одній з відомих українських подій – «помаранчевій революції» – присвячено статтю Л. Ставицької «Дискурс помаранчевої пристрасті».

6) Методи дослідження політичної мови. Ці проблеми порушено в працях А. Баранова і Ю. Караулова, А. Чудінова та Е. Будаєва [12]. Щодо досліджень українських науковців у межах цього напрямку, то найвизначнішими є публікація К. Головінського, це приклад застосування лінгвістично-психологічного аналізу при вивченні текстів виступів О. Мороза, дисертаційне дослідження О. Фоменко, де надається лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття), чи не перше з присвячених політико-лінгвістичним проблемам.

Інтенсивний розвиток теоретико-методологічних досліджень з політичної лінгвістики підтверджує наявність великої кількості статей, монографій, дисертаційних робіт. Як зазначають О. Русакова і Д. Максимов, до проблем теорії і методології політичного дискурс-аналізу регулярно звертаються академічні і суспільно-політичні періодичні видання, зокрема журнали «Поліс» та «Політична наука», а також науково-практичний альманах «Дискурс-Пі», що видається Інститутом філософії і права УрО РАН. Вони активно обговорюються на міжнародних і регіональних наукових конференціях. З 2001 року в межах форумів, що проводяться Європейським центром політичних досліджень, діє секція, на якій

розглядаються теоретико-методологічні питання застосування дискурс-аналізу при дослідженні політичних процесів [11, с. 27].

Отже, проведений огляд засвідчує інтерес, що проявляється в сучасних наукових колах до проблем політичної мови, а також наявність розмаїття аспектів аналізу, позицій, методик, характерного для сучасної західної та російської науки. Зважаючи на це, можна стверджувати, що в західній науці політична лінгвістика зараз набирає оберти як самостійна наука з власними традиціями, школами, методологією; в україністиці останніх років має місце формування політичної лінгвістики як окремого наукового напрямку.

У сучасній Україні помітно зростає інтерес до вивчення політичної комунікації, багато в чому пов'язаний із загостренням в країні політичної боротьби, в якій активно використовуються різні засоби, тактики і прийоми комунікативного впливу на свідомість і поведінку громадян. Окремі питання з предметного поля політичної лінгвістики розробляються в дисертаційних дослідженнях за філологічними, політологічними, соціологічними спеціальностями. Власне монографій з політичної лінгвістики небагато, це свідчить про те, що проблематика політичної лінгвістики в українській науці на сьогодні не є розробленою достатньою мірою, а становлення політичної лінгвістики як самостійного наукового напрямку ще далеко не завершено.

Список використаних джерел:

1. Бакумова Е.В. Ролевая структура политического дискурса : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора филол. наук : спец. 10.02.19 – теория языка. – Волгоград, 2002. – 20 с.
2. Демьянков В.З. О методах контрастивной лингвистики в политологии // Вопросы филологии. – 2010. – № 1(34). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journal.mosinyaz.com/page_9_34/
3. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии // Политическая наука. Политический дискурс : История и современные исследования. – М. : ИНИОН РАН, 2002. – № 3. – С. 32–43.
4. Кондратенко Н.В. Український політичний дискурс : текстуалізація реальності : [монографія]. – Одеса : Чорномор'я, 2007. – 156 с.
5. Литовченко А. Господствующий дискурс и основные политические мифы современной Украины / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cepkharkov2001.narod.ru/litovchenko.htm>

6. Мова тоталітарного суспільства; відп. ред. Г.М. Яворська. – К. : Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАНУ, Інститут української мови, 1995. – 126 с.

7. Мухарямов Н.М. Политическая лингвистика как научная дисциплина / Мухарямов Н.М., Мухарямова Л.М. // Политическая наука. Политический дискурс : история и современные исследования : [сб. науч. трудов] / РАН ИНИОН; [отв. ред. и сост. В.И. Герасимов, М.В. Ильин]. // М., 2002. – № 3. – С. 45–67.

8. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика : діапазон можливостей політичної лінгвістики. – К. : Світогляд, 2005. – 315 с.

9. Паршин П.Б. Понятие идеологического дискурса и методологические основания политической лингвистики / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.elections.ru/biblio/lit/parshin.htm (1999).

10. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. – М. : Рефл-бук; Ваклер, 2001. – 656 с.

11. Русакова О.Ф. Политическая дискурология : предметное поле, теоретические подходы и структурная модель политического дискурса / О.Ф. Русакова, Д.А. Максимов // ПОЛИС. – 2006. – № 4. – С. 26–43.

12. Чудинов А. П. Политическая лингвистика : [учеб. пособие]. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 256 с.

13. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса : [Монография]. – М.: Гнозис, 2004. – 326 с.

14. Яворська Г.М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс. Мова, культура, влада. – К. : Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, 2000. – 286 с.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Борисова М.Є.

викладач,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У ПОРІВНЯННІ З УКРАЇНСЬКИМИ ЮРИДИЧНИМИ ТЕРМІНАМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю дослідження лексико-семантичних особливостей юридичних термінів та проблем перекладу правової термінології, оскільки ці питання наразі є ще недостатньо висвітлені у юридичній термінології та сучасному перекладознавстві.

Мета дослідження полягає у виявленні та комплексному аналізі лексико-семантичних особливостей англійських та українських юридичних термінів та особливостей їх перекладу.

Об'єктом дослідження – англомовні та україномовні юридичні терміни їх лексико-семантичні особливості та переклад.

Предметом дослідження виступають структурно-семантичні особливості юридичної термінології в англійській та українській мовах та способи перекладу юридичної термінології з англійської на українську мову.

Мова як система має достатньо законів та засобів утворення нових понять, які з'являються у спеціальній лексиці та потребують номінації. Одним із поширених засобів номінації фахових термінів є використання багатозначних загальномовних слів у спеціальній науковій сфері. Вживання загальномовних слів у різних галузях науки базується на тих самих законах та механізмах «утворення» різних змістів їх вживання [3].

Структурно-семантичний потенціал терміна, його словотвірна парадигма є предметом дослідження багатьох лінгвістів: А.С. Герд, В.П. Даниленко, М.Н. Володіна, С.Л. Міпіланова, В.Н. Прохорова, А.В. Суперанської та ін. [4].

Відомо, що основною ознакою терміна є його кореляція з поняттям відповідної галузі знань. Враховуючи цю властивість терміна, важливо простежити його семантичні смислові зв'язки із загальноживаним словом, що буде показано на матеріалі лексикографічних джерел. Однією з найскладніших проблем у лексикографічному описі слова-терміна є розмежування полісемії та омонімії. Як зауважила у свій час О.С. Ахманова: «Лексикографу завжди загрожує дві однаково великі небезпеки: штучного об'єднання під одним звуковим комплексом кількох різних слів й не менш штучного розподілу одного слова на омоніми» [2]. Якщо два ідентичні звукові комплекси є одним словом, то у відповідності до існуючої лексикографічної традиції їм має відповідати одна словникова стаття, а якщо вони за своєю суттю різні – то дві, три і т.д. Однак у тлумачних словниках опис численних значень одного і того самого знака здійснюється шляхом пояснення одного значення через інше без пояснення зв'язку між ними та без врахування його узагальнюючої природи слова-терміна [4].

Усі юридичні терміни по своїй будові поділяються на:

1) прості, які складаються із одного слова: *attorney* – довірений представник певної правової структури, що надає юридичні послуги довірителю – юридичній або фізичній особі;

2) складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: *jurisprudence* – юриспруденція; правознавство; судова практика;

3) терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: *federal court jurisdiction* – юрисдикція федерального суду;

Терміни-словосполучення поділяються на три типи:

До першого типу належать терміни-словосполучення, компонентами яких є самостійні слова, які можуть вживатися окремо і які зберігають своє значення: *law, faculty, franchise, freedom, liberty*,

power – право; killing, criminal homicide, unlawful homicide, homicide, murderment, slaughter, blood, bloodshed – вбивство.

До другого типу відносяться такі терміни-словосполучення, які мають один із компонентів технічний термін, а другий – загальноживаної лексики. Компонентами такого типу можуть бути два іменники, або іменник і прикметник. Цей спосіб утворення науково-технічних термінів більш продуктивний, ніж перший, де два компоненти є самостійними термінами: negligent killing, negligent homicide, negligent manslaughter – вбивство через необережність.

До третього типу відносяться терміни-словосполучення, обидва компоненти яких являються собою слова загальноживаної лексики і тільки сполучення цих слів є терміном. Такий спосіб утворення науково-технічних термінів непродуктивний: adjudicatory jurisdiction – вирішення судових справ.

Найчастіше в українській юридичній терміносистемі використовуються прості терміни, які складаються з одного слова: punish-наказати. Трохи менше вживаються складні терміни, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: The High Court (повна назва – The High Court of Justice – Лондонський високий суд). Найменше використовуються терміни-словосполучення, які складаються з декількох компонентів: specific performance – реальне виконання, виконання в натурі; належне виконання контракту.

За морфологічною ознакою основного слова юридичні терміни-словосполучення можна поділити на:

1) іменні словосполучення (з іменником в ролі стрижневого слова): estate agent, equal pay, income tax, active trust, computer crime, time draft, credit insurance – агент з продажу нерухомості; рівна оплата праці; податок на прибуток підприємств; активна довірча власність; злочин, пов'язаний з використанням комп'ютера; терміновий чек; кредитне страхування.

2) прикметникові словосполучення (з прикметником чи діеприкметником в ролі основного дієслова): valid for one year – юридично дійсний на один рік.

3) дієслівні словосполучення: close a transaction – заключити договір;

У юридичній терміносистемі англійської мови найчастіше використовуються терміни з префіксами *co-*, *dis-*, *ex*. Наприклад, такі: *coinsurance*, *comaker*, *contract*, *collateral*, *disaffirm*, *discharge*, *execution*, *extortion* та інші. Трохи менше використовуються терміни з префіксами *counter-*, *poly-* (н.п. *counterclaim*, *counteroffer*, *polytopical*). Найменше у англійській юридичній терміносистемі використовуються терміни з префіксами *self-*, *sub-*, *de-* (н.п. *self-explanatory*, *substitution*, *decriminalization*).

Найбільшою групою юридичних термінів в англійській та українській мовах є перша синтаксична група *-A+N* у н.в. (н.п. умисний злочин / *intentional crime*, необхідна оборона / *necessary defence*, *law practice*/юридична (правова) практика; адвокатська практика).

Основними характеристиками англійської правової мови є велика кількість складнопідрядних речень з двома і більше підрядними, переваги іменних словосполучень, використання запозичень з французької і латинської мов та загальноживаної лексики у вузькоспеціальних значеннях. Наприклад: *A child who commits any act that would be considered a crime if done by an adult can be declared a delinquent. To choose the actual trial jurors from among the veniremen, lawyers conduct what is known a voir dire.* / Дитина, яка скоює будь-яке незаконне діяння визнається правопорушником, а підліток – визнається злочинцем. Над ними ведеться, загальний судовий процес, на якому присутні судді, зі складу суду присяжних, а адвокати підсудних проводять процедуру допиту свідків.

Проаналізувавши всі прийоми перекладу юридичних термінів, можна зробити висновок що юридичні терміни мають такі самі шляхи передачі з англійської мови на українську як і всі інші терміни. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є їхня багатозначність не тільки серед різних галузей науки але й всередині самої юридичної галузі тексту. Точне значення терміну в даному випадку можна виявити лише за допомогою контексту та інших термінів, що пов'язані між собою у терміні-словосполученні.

Список використаних джерел:

1. Власенко С.В. Перевод юридического текста: когнитивные особенности номинации и реалии-профессионализмы в языковой паре английской-русский // Филологические науки в МГИМО. Сборник научных трудов. – М.: МГИМО(У), 2005. – № 21. – С. 129-140.
2. Кононов О. С. Знову про проблеми юридичного перекладу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/author.php?id=556>
3. Снігур С. Юридичні терміни як перекладознавча проблема // Вісник. – Львів, 2003. – № 490: Проблеми української термінології. – 570 с.
4. Федотова И.Г. Юридические понятия и категории в английском языке. – Обнинск, 2002. – 223 с.

Карпик М.І.

*викладач Інституту міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

МОВА – НАЙВАЖЛИВІША ОЗНАКА ЕТНОСУ. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОВИ, НАЦІЇ ТА КУЛЬТУРИ

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у мовознавстві відбувався бурхливий розвиток тих напрямів дослідження, об'єктом яких є людина у всіх її іпостасях: мовлення, мислення, емоції, вірування тощо. Особливим об'єктом сучасних лінгвістичних досліджень є людина як носій, творець та охоронець певної національної культури. Тема взаємозв'язку мови, нації та культури, що, як відомо, була традиційною для лінгвістики попередніх періодів розвитку, набуває актуальності з огляду на нові досягнення гуманітарних студій.

Культура є складним феноменом життя певної групи, етносу чи цивілізації і представляє збережені в їхній колективній пам'яті символічні способи матеріального й духовного усвідомлення світу, моделі його пізнання й інтерпретації, а також способи колективного існування представників різних народів, одного етносу або певної його групи. Етнічна культура відтворена в узгодженій системі ідей, схем мислення й поведінки, етичних й естетичних цінностей, норм,

звичаїв, обрядів, міфів, вірувань, забобонів, організації побуту, різноманітних знакових продуктів і насамперед – у мові [1, с. 278].

До вагомих чинників збереження культури народу належать наявність локальних культур у межах етнічної, а також взаємодія культур у межах глобальної, цивілізаційної. Етнологи констатують і деструктивний вплив глобалізації на зменшення етнічної специфіки культур народу.

Чинниками формування етнічної культури поряд з географічним, господарським, релігійним і т. ін., є мовний і когнітивно-психологічний. Мова фіксує, зберігає і транлює способи категоризації й концептуалізації світу та внутрішнього рефлексивного досвіду народу, когнітивно-психологічний чинник визначає відображення в культурних явищах специфіки сенсорної сфери етносу (зорових, смакових, слухових, ольфакторних, соматичних відчуттів), її оцінки, просторової орієнтації й оцінки, гештальтування, способів мислення й інших пізнавальних механізмів [1, с. 280].

Незважаючи на те, що питання взаємовпливу мови і культури є дискусійним, більшість сучасних лінгвістів визнають, що мова тісно пов'язана з культурою. Вони «проростають» одна в одну. Мова є виразником культури, обов'язковою передумовою розвитку культури загалом та важливою складовою культури народу, що проживає в певний час у певному місці. Мова не існує поза культурою, тобто, поза соціально успадкованою сукупністю практичних навичок та ідей, що характеризують наш спосіб життя [2, с. 185, 223]. Тому мову необхідно вивчати у нерозривному поєднанні з культурою певного народу, його ідеями та мислетворчістю. Як одна з ознак нації, її «соціальної взаємодії», мова є основною формою вираження та існування національної культури.

Сучасна лінгвокультурологія трактує мову не лише як засіб спілкування, пізнання, але й як засіб вираження культури народу, як засіб передачі етнічного погляду на навколишній світ та місце людини в ньому. За С.Г. Тер-Мінасовою, «мова – потужна суспільна зброя, що формує з людського потоку етнос та утворює націю через збереження та передавання культури, традицій, суспільного самоусвідомлення певного мовленнєвого колективу» [3, с. 15]. Такий підхід допоміг усвідомити той факт, що культура – особливо

важливий для сучасної людини феномен, адже вона охоплює і загальні знання про традиції, звичаї, літературу та мистецтво певного народу, і національно-асоціативні уявлення, що відображають етнічно специфічний погляд на предмети і явища навколишньої дійсності. Мова має особливе значення для функціонування культури, адже лише мова може забезпечити виконання усіх її функцій.

Спільна мова та культура вважаються інтегральними чинниками, що об'єднують націю. Це стосується багатьох націй та національних мов, окрім німецької. Незважаючи на спільну мову, німці, швейцарці та австрійці не відчують, що вони належать до однієї нації та мають однакову мовно-культурну ідентичність. Тому виникає запитання: чи завжди здатна мова створити спільну ідентичність та чи відбувається це у німецькомовних країнах. Адже, як відомо, німецька мова є плурицентричною мовою, яка розвивалася у Німеччині, Австрії та Швейцарії впродовж багатьох століть не зовсім однаково. Тому логічним є продовження цієї тези: яким чином ці країни розуміють поняття «нація» та «ідентичність» і як самі громадяни цих країн сприймають та трактують ці поняття з огляду на «спільну» мову.

Статус окремих національних варіантів певної мови залежить від історичних, політичних, економічних чинників. Оскільки питома вага носіїв німецького національного варіанту значно більша у порівнянні з кількістю мовців, що володіють іншими національними варіантами німецької мови, та в силу того факту, що ФРН відіграє в Європі важливу економічну та політичну роль, іноземці сприймають саме німецький національний варіант як норму, тобто як «кращий», «вишуканіший», «правильніший» варіант цієї мови, аніж, наприклад, швейцарський чи австрійський. Тому поза межами німецькомовного простору вивчається здебільшого німецький національний варіант, австрійські та швейцарські особливості лише зрідка згадуються.

Через це з погляду лінгвокультурології та соціолінгвістики будь-яка плурицентрична мова є водночас об'єднувальною та розділювальною силою. Носії німецької мови можуть розуміти один одного, але лінгвісти досі працюють над таким питанням: чи відчують вони зв'язок один з одним на основі єдиної рідної мови,

чи відчують вони належність до однієї нації? Як відомо, іноземці саме так визначають національну ідентичність: будь-яка особа, що розмовляє німецькою мовою, є автоматично представником німецької національності. При цьому немає ніякого значення, звідки, власне, ця людина – з Австрії, Німеччини чи Швейцарії. Ця ситуація кардинально відрізняється від національної ідентифікації іноземців, що розмовляють, до прикладу, французькою мовою, яка, як відомо, є також поліцентричною. Носій французької мови може бути французом, бельгійцем, швейцарцем, сенегальцем і ін. Тому іноземці рідко одразу ж ідентифікують його як француза.

У політологічному ідеалі люди, які розмовляють єдиною мовою, мали б утворювати єдину націю (та, бажано, єдину державу). Проте у німецькомовному просторі ця ситуація є іншою. Німецькомовний швейцарець не ідентифікує себе як німця. Переважна більшість австрійців також вважає, що вони є окремішньою нацією з власною ідентичністю і наголошують на своїх відмінностях у мові та ментальності у порівнянні з німцями.

Австрійський варіант німецької мови відіграє важливу роль як маркер національної ідентичності та самоідентифікації австрійців. Лінгвісти, які вивчають особливості німецької мови на території Австрії, займаються не лише класифікацією окремих лексичних одиниць та зворотів з подальшим встановленням їхньої приналежності певному національному варіанту німецької мови, але й намагаються описувати мову у нерозривному зв'язку з людиною, котра є її носієм. Тому лінгвісти повинні вирішувати цілу низку складних лінгвокультурологічних, соціолінгвістичних та мовно-політичних проблем:

- 1) співвідношення між мовою та владою – позначення певної території засобами мови та страх втратити територію у результаті зміни мовної ситуації;
- 2) «своє» та «чуже» у мові та поведінці – мовне і соціальне залучення та вилучення певних мовних елементів;
- 3) соціальна орієнтація – приналежність чи неприналежність до певних груп та націй;
- 4) вираження індивідуальної та мовної ідентичності засобами мови та інших символів;

5) державне регулювання та чинність норм; взаємозв'язок між державними установами та мовною соціалізацією;

6) стандартизація мови через узус на протипагу кодифікованим нормам [4, с. 76].

Тому актуальними і невирішеними залишаються питання з'ясування мовно-культурних маркерів національної ідентичності австрійців, які відображені, перш за все, у мовній та концептуальній картинах світу, що представляють особливий спосіб осмислення навколишньої дійсності носіями австрійської лінгвокультури.

Список використаних джерел:

1. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке : монографічне видання. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.

2. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Москва : Прогресс, 1993. 656 с.

3. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация : учеб. пособие. Москва : Слово/Slovo, 2000. 624 с.

4. Österreichisches Deutsch. Linguistische, sozialpsychologische und sprachpolitische Aspekte einer nationalen Variante des Deutschen / Hrsg. : R. Muhr, R. Schrod, P. Wiesinger. Wien : Verlag Hölder-Pichler-Tempsky, 1995. VI, 405 S.

Кириленко Т.М.

студентка,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕКСТУ

Завдяки швидкому розвитку науки і техніки технічний переклад стає все популярнішим. Варто зазначити, що для розповсюдження знань переклад має бути якісним та точним. Головною особливістю науково-технічного тексту є, з одного боку, чіткість, лаконічність і логічність викладу думок, а з іншого боку, – виклад думок без емоційної лексики та художніх стилістичних засобів, які характерні

для художнього тексту. Важливо розуміти, з якими труднощами при перекладі може зіткнутися перекладач та як з ними впоратися. Саме тому дослідженнями особливостей технічного перекладу займалися видатні філологи та перекладачі, які виділили проблематику роботи з такими текстами. Наприклад, дослідженнями в цій сфері займалися, І.Р. Гальперін, Дж. Берн, С.А. Хоменко, М.Г. Ціммерман, С.І. Кауфман, С.Я. Докштейн, А.Я. Коваленко, Р.Ф. Проніна, Л.І. Борисова.

Для того, щоб визначити особливості перекладу науково-технічного тексту, варто спочатку дати визначення самому поняттю «науково-технічний текст». С.А. Хоменко стверджує, що до технічної літератури можна віднести наступні тексти [3]:

- власне науково-технічна література (монографії, збірники, статті);
- науково-популярна література;
- технічна документація;
- технічні рекламні матеріали (брошури, каталоги тощо).

Проблеми в перекладі науково-технічного тексту виникають з двох основних причин. По-перше, українська та англійська мови різні за своєю структурою. Так, українська мова – синтетична (тобто граматичні категорії реалізуються за допомогою закінчень), а англійська – аналітична (граматичні категорії реалізуються за допомогою службових частин мови). По-друге, науково-технічний текст насичений термінологією, скороченнями, абрєвіатурами тощо, тому, перекладачеві недостатньо лише розуміти сенс написаного, важливо також і розумітися на описаних в тексті процесах та враховувати нюанси.

Іншою особливістю є специфічні терміни, які характерні лише для певної галузі науки і техніки. Так, існує велика кількість термінів, які в різних областях мають різні значення, а отже, і перекладатися будуть по-різному. Тому варто враховувати контекст, в якому використовується термін. Крім того, між термінами та словами повсякденного вжитку існує тісний зв'язок, що ще більше ускладнює роботу перекладача. Наприклад, основне значення терміну *power* – *the amount of political control a person or group has in a country*, тобто – *влада*. Однак, Cambridge dictionary подає і наступні значення:

electricity, especially when considering its use or production (електроенергія); the rate at which energy is used, or the ability to produce energy (потужність); the number of times that a number is to be multiplied by itself (степені) [4].

Тому для перекладача важливо, в першу чергу, дати визначення (дефініцію) терміну – вербальне або невербальне пояснення або опис поняття, яке виключає всі інші можливі значення, окрім того, яке використовується в даному тексті [1, с. 40].

Ще однією особливістю є постійний стрімкий розвиток науки та техніки і виникнення нових технологій, а відповідно і термінів та аббревіатур. Тому перекладач повинен враховувати в своїй роботі і цей фактор і вміти підібрати відповідний еквівалент на мові перекладу. Часто трапляється, що термін ще не був перекладений та внесений до словника.

В такому випадку перекладач повинен володіти основними методами перекладу безеквівалентної лексики:

- 1) калькування;
- 2) транслітерація;
- 3) описовий переклад.

Для того, щоб досягнути найвищої якості перекладу науково-технічного тексту та впоратися з вище наведеними проблемами, І.Н. Рехме, наприклад, рекомендує використовувати прототипну та адаптивну стратегії перекладу. Ідея прототипної стратегії полягає в тому, щоб виділили в тексті типові логічно-семантичні речення, відомі перекладачеві терміни (дефініцію яких він визначає за допомогою контексту) та типові граматичні конструкції [2].

Адаптивна стратегія використовується у тому, випадку, якщо використання прототипної стратегії неможливе. Наприклад, у випадку, якщо перекладач повинен перекласти статтю або доповідь, яка була написана не носієм мови та не була відредагована, перекладачеві необхідно самостійно експлікувати логічні зв'язки (які можуть бути непомітні через неправильно граматичну структуру речень), перекласти складні термінологічні групи (які зазвичай не вживаються разом), позбутися тавтології в тексті оригіналу та відредагувати граматичні помилки (що можуть ускладнити розуміння тексту читачам).

Тобто, можна зробити висновок, що існує два види адаптивної стратегії: адаптація-спрощення (якщо в тексті порушені логіко-синтаксичні зв'язки) та адаптація-приспонування (стосується перекладу складних термінів).

Отже, у висновку варто зазначити, що перекладач, який працює з науково-технічними текстами, для досягнення високої точності та якості перекладу повинен правильно з огляду на контекст ідентифікувати значення терміну та підбирати коректний відповідник у мові перекладу; вміти точно перекласти безеквівалентну лексику, що подається в тексті, за допомогою основних методів перекладу, а також за необхідності відредагувати текст оригіналу, використовуючи адаптивну стратегію перекладу.

Список використаних джерел:

1. Ветрова О.Г. Принципы и практика обнаружения и устранения терминологических несоответствий в научных текстах [Текст] / О.Г. Ветрова, К.К. Гомоюнов // Вопр. методики преподавания в вузе. – Вып. III. – СПб., 2001. – С. 39-43.
2. Рехме И.Н. Когнитивные особенности перевода научно-технического текста (на материале текстов металлургической промышленности) [Текст]: автореф. дис. ... канд. филол. наук / И.Н. Рехме. – Челябинск, 2007. – 23 с.
3. Хоменко С.А. Основы теории и практики перевода научно-технического текста с английского языка на русский: учеб. пособ. / С.А. Хоменко, Е.Е. Цветкова, И.М. Басовец. – Мн.: БНТУ, 2004. – 204 с.
4. Dictionary.cambridge.org [Електронний ресур]: [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Cambridge University Press, 2020]. – Режим доступа: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/power?q=power+> (дата звернення: 24.01.2020).

Куліш І.В.

аспірантка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

**УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ ТЕРМІН
«ВІДНОСНА/ЕМПІРИЧНА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ»
ЯК ЧАСТИНА ПОСТУЛАТУ ІСТОРИЧНО ОБУМОВЛЕНОЇ
ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ Г. ТУРІ**

Хоча на початку 2000-х рр. перекладу передбачали фатальну долю бути забутим, наприкінці 2010-х рр. всі його форми активно розвиваються, а функції повною мірою реалізуються. Протягом двох останніх десятиліть перекладознавство досягло певного інституційного авторитету в цілому світі та у нашій країні зокрема. Серед помітних досягнень є поширення програм навчання перекладачів та поява нових наукових видань галузі, серед яких є як академічні, так і комерційні публікації: конспекти лекцій, навчальні посібники, енциклопедії, журнали, матеріали конференцій, збірники статей, монографії, тощо.

Концептуальні парадигми, що надихають на перекладознавчі дослідження, є різноманітним поєднанням теорій та методологій, які характеризували попереднє десятиліття та продовжують і зараз підтримувати тенденції в дисципліні (полісистема, скопос, постструктуралізм, фемінізм). Вони також відображають розвиток в мовознавстві (прагматика, критичний аналіз дискурсу, комп'ютерні корпусні дослідження) та в літературознавстві й культурології (постколоніалізм, гендерність, глобалізація). Теоретичні підходи до перекладу примножуються, а дослідження окрім традиційної академічної спеціалізації поділяються на нові підгалузі в межах зростаючої дисципліни перекладознавства.

Відомо, що самостійність будь-якої галузі знань насамперед залежить від методів пізнання, до яких вона звертається. Для теорії і практики перекладу поняття методу також є ключовим. Методологія перекладознавства послідовно утверджується як провідна його

галузь, а методологічний апарат постійно оновлюється та впорядковується.

З боку вітчизняних фахівців питанням концептуалізації та актуалізації методів не приділяється відповідної уваги. Брак упорядкованих знань з методології спричиняє суттєві помилки у перекладах. «Невизначеність центральних термінів неприпустима, бо руйнівна для перекладознавства та підступна для дослідників-новачків» [1].

В 70-х роках попереднього століття дослідники почали критикувати інтроспективні погляди в теорії перекладознавства, стверджуючи, що такі підходи розглядають переклад ідеалізовано, адже їм бракує описовості на прикладі реальних перекладів. Ізраїльський представник формалізму Г. Турі запропонував створити абсолютно новий методологічний апарат, який зміг би описувати і пояснювати реальні переклади та зробив перекладацькі дослідження прозорими і здатними до відтворення. Г. Турі виступив з критикою прескриптивних підходів, які розглядають переклад як ідеалізовані, гіпотетичні утворення, а не факти, що піддаються спостереженню.

В основу методології Г. Турі лягли інтегрований підхід до теорії перекладу Дж. Голмса та теорія полісистем І. Евен-Зогара.

Взявши за основу дескриптивний підхід та орієнтуючись на полісистемність, Г. Турі стверджував, що перекладацькі явища також зрештою можна пояснити за їх позицією в системі та роллю в цільовій культурі. Серед понять введених Г. Турі є поняття норм: перекладачі знаходяться під впливом норм, які регулюють перекладацьку практику в цільовій культурі в певному місці та у певний час. Норми Г. Турі – це вагомий концептуальний внесок перекладознавця в дисципліну.

Підхід Г. Турі чітко орієнтований на цільову мову та культуру, оскільки перекладознавець вважає, що переклади є фактами цільової культури, а їх характеристики – обумовлені цільовою культурою. Ще однією особливістю підходу Г. Турі є те, що він пропонує не давати абстрактного визначення перекладу (оскільки виявити, що таке переклад, можна лише після проведення досліджень). Об'єктами дослідження Г. Турі називає «ймовірні переклади», тексти, які вважаються перекладами у відповідному суспільстві. Існують різні

типи дескриптивних досліджень, які можна провести. Найбільш поширеним є вивчення корпусу перекладів та їх першоджерел. Під час дескриптивного дослідження описують відносини між текстами джерела та перекладу і пропонують пояснення для висновків [4].

За Г. Турі саме норми визначають тип і ступінь перекладацької еквівалентності, відображену фактичними перекладами. В доробках Г. Турі для позначення перекладацької стратегії також вводиться термін «адекватність». За І. Евен-Зогаром «адекватність» це «відтворення домінантних текстових відносин оригіналу» [2]. Г. Турі також вводить у вживання термін «прийнятність» для заміни «неадекватності», як поняття протилежного «адекватності». Г. Турі першим розширив значення поняття «адекватності» та «прийнятності» так, щоб охопити перекладацькі норми, які не є лінгвістично-текстовими. За Г. Турі «прийнятність» – це прийняття норм, що походять з цільової культури, а «адекватність» – це прийняття «норм тексту джерела, а через них норм мови-джерела та культури відповідно» [4, с. 56-57]. Цю гіпотезу не слід розуміти і застосовувати буквально, адже переклад, як соціально-культурне явище, це складний процес, а теорія перекладу описує та пояснює загальні тенденції, а не суб'єктивні рішення чи індивідуальну поведінку [3]. Припускаючи, що системи є неоднорідними та динамічними, теорія полісистем дозволяє конкуруючим системам, суперечливим нормам та різним видам перекладацьких стратегій співіснувати водночас. Але не всі переклади мають розміщуватися уздовж континууму адекватності – прийнятності. Деякі дослідники можуть вважати, що якщо переклад не є адекватним, він повинен бути прийнятним, або навпаки. Однак переклади можуть не бути адекватними чи прийнятними в різній мірі, оскільки існують творці норм, окрім норм культури джерела та цільової культури, що діють у процесі перекладу, зокрема це самі перекладачі, які можуть не тільки використовувати існуючі репертуари, але й вигадувати нові. Такі винаходи можуть бути результатом творчості або недостатнього розуміння існуючих норм.

Крім місця в системі та норм, третім потенційним предметом дослідження є «закони перекладу». Г. Турі використовує термін «закон» тому, що дотримується наукової парадигми за Дж. Голмсом.

Г. Турі вважає, що мета перекладознавства — зібрати велику кількість досліджень різних жанрів перекладу з різних епох та культур; далі, ґрунтуючись на висновках таких досліджень, запропонувати низку законів перекладацької поведінки. Закони виражають ймовірність того, що певні типи поведінки виникають при певному наборі визначених умов. Один із таких законів, запропонованих Г. Турі, каже, що «чим ближчий до периферії статус перекладу у суспільстві, тим більше переклад пристосовується до встановлених моделей і репертуарів» [4]. Вагомим внеском Г. Турі є також «постулат еквівалентності», який є одним з найпотужніших проголошень еквівалентності як емпіричного явища [4].

Таким чином підхід Г. Турі звертається до історичного, відносного поняття еквівалентності: «Замість того, щоб представляти собою одиночні відносини, що позначають повторюваний тип інваріанту, еквівалентність стосується будь-якого співвідношення, яке, як виявлено, характеризує переклад при визначеному наборі обставин» [4, с. 61]. Норми, які визначають певний концепт еквівалентності, що переважає на різних етапах історії або серед різних шкіл перекладачів або навіть у межах роботи одного перекладача, потім стає дійсним об'єктом досліджень дескриптивного перекладознавства.

Постулат Г. Турі про еквівалентність, як і його широке визначення перекладу як будь-що, що розглядається як переклад у цільовій культурі [4], дозволяють йому розширити сферу застосування перекладацьких досліджень, щоб дослідити раніше маргіналізовані явища. Таким чином, теорії перекладу, основою яких є еквівалентність, можуть уникнути критики інших шкіл, які вважають, що еквівалентність передбачає прескриптивний, неінклюзивний підхід до перекладу.

В доробках українських перекладознавців для позначення моделі еквівалентності Г. Турі найчастіше вживається термін «емпірична еквівалентність». Терміни Г. Турі «адекватність» та «прийнятність», які позначають перекладацькі стратегії, не знайшли широкого обговорення в доробках українських науковців.

Список використаних джерел:

1. Переклад і мова: компаративні студії : матеріали Першої міжнародної конференції, 27–28 березня 2019 р. Київ : Логос, 2019. 168 с.
2. Even-Zohar, I. Polysystem Studies, Special Issue of Poetics Today, 1(1), 1990.
3. Handbook of Translation Studies V.1, ed. Yves Gambier & Luc van Doorslaer, 2009.
4. Toury G., «The Nature and Role of Norms in Translation.» In Gideon Toury, Descriptive Translation Studies—and Beyond, Amsterdam and Philadelphia: Benjamins, 1995, pp. 53–69.

Пенькова А.С.

студентка,

*Науковий керівник: Шахновська І.І.
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний авіаційний університет*

ВІДТВОРЕННЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Мова, як відомо, відображає наші уявлення про світ, а зміни, що відбуваються в ньому, тягнуть за собою трансформації в мові. У мовленні (письмовому та усному) постійно виникають нові слова, які, задовольнивши разову потребу в них, зникають або ж, відповідаючи потребам широкого спілкування, закріплюються в мові, втрачаючи властивість новизни і незвичайності. Як вірно підмітила О.Г. Ревзіна, «у okazіоналізмів є якась особлива функція, особливе призначення, поки що нерозкрите лінгвістикою» [6, с. 307]. Породження okazіональних слів автором тексту безпосередньо пов'язано з тією картиною світу, реальною чи уявною, яку він намагається описати. Саме тому необхідність в okazіональних одиницях стає особливо гострою при написанні творів науково-фантастичного жанру. Тут однією з основних функцій okazіоналізмів стає креативна функція, тобто створення ірреального світу. Автори

фантастичних творів часто описують простір ідеальним, ніде не існуючим, а отже, письменник стикається з ім'ям квазіреалій, що імітують фантастичні реалії вигаданого світу, в процесі номінацій яких важко обійтися без okazіоналізмів.

М.Т. Рильський одним із перших указує на лексичну okazіональність як проблему художнього перекладу, однак у її вирішенні він далекий від однозначності. З одного боку, класик зауважує, що стосовно «неологізмів, які часом створюються *ad hoc* і не увійшли до загальної мови... навряд чи потрібно обов'язково створювати подібні слова та вирази в перекладі» [7, с. 71]. З іншого боку, «занадто банальні» вимовлені слова не підходять для таких випадків» [7, с. 71]. Це призводить до очевидного висновку, що кожен перекладач повинен обрати свою або власну стратегію поведіння з нестандартними мовними матеріалами.

Питання диференціації інновацій та стратегій їх перекладу детально проаналізовано в посібнику «Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы)» відомого перекладача В.С. Виноградова. Його позиція щодо класифікації інновацій близька до обговорюваної вище думки, оскільки, на думку вченого, нові слова, що з'являються у мовленні, «з часом можуть або входити в систему мови (неологізми), або залишатися надбанням особистості мовлення (okazіоналізми)» [4, с. 50]. Далі дослідник зазначає, що функціональне навантаження інноваційних нововведень визначається їх контекстуальним характером та конотативним значенням: «Вони завжди виразні, створені конкретним автором, породжені цілями виразу та контекстом, з яким вони не пов'язані і поза репродукцією. Навіть у звичайному мовленні їх основна функція не номінативна, як у простих неологізмах, а характерна» [4, с. 123].

Наступним кроком є висвітлення особливостей перекладу okazіоналізму. Тут В.С. Виноградов із сумом зазначає, що «уважне поведіння з інаціональністю не є правилом перекладу. Дуже часто перекладачі просто не помічають okazіоналізмів, вважаючи їх невідомими загальними або регіонально вживаними словами, і перекладають як загальну лексику. І навіть усвідомлюючи okazіоналізми, багато перекладачів не наважуються займатися

словотворчістю і вдаються до більш-менш успішних описових еквівалентів « [4, с. 124].

Перекладач не пропонує готових рецептів перекладу, зазначивши, що в кожному конкретному випадку перекладачеві необхідно враховувати не тільки власну позицію щодо принципів відтворення інновацій, але й враховувати різні системні / регуляторні відносини між вихідною та цільовою мовою та культурою. Ось чому стратегія іншомовного відтворення okazionalizmiv, захищених авторським правом, сформульована найбільш узагальнено: «Значення okazionalizmu полягає не лише у значенні компонентів такого слова, тобто воно не тільки визначається за змістом внутрішньої форми okazionalizmu; можна сказати, що значення індивідуально-авторських неологізмів формується їх внутрішньою формою та контекстом. Двоїста природа значення okazionalizma слова дозволяє перекладачеві калькувати авторські неологізми («калькувати» В.С. Виноградов розуміє як відтворювати форму вихідної одиниці) та створювати свої okazionalizmi, узгоджуючись з вимогами контексту» [4, с. 127].

Ми проаналізували okazionalizmi в англomovnih tvorah naukovo-fantastichnogo zhanru «1984» Джорджа Орвелла та «Путівник по Галактиці для космотуристів» Дугласа Адамса та на основі цього аналізу виділили способи їх відтворення, що найчастіше використовувалися перекладачами. Наведемо деякі приклади:

- калькування

Thoughtcrime, thoughtcriminal [2] – *думкозлочин, думко злодій* [5, с.74] – Okazionalizmi perekladeni kalkuvanniam. Цей лексичний okazionalizm stvoreniy za dopomogoю додавання двох основ «thought» (думка, мислення) і «crime» (злочин), і відноситься до першого ступеня, так як є стандартним okazionalizmom, utvorenim v povniy vidpovidnosti z normami slovotvorennia.

- транскодування

Ingsoс [2] – okazionalizm, utvoreniy pri zlyttі dvoh osnov sliv English Socialism, na ukrayinsku movu perekladeniy yak «Інгсоц» [5] і відноситься до лексичного авторського неологізму.

- змішаний спосіб

An atomic vector plotter [1] – назва інопланетного пристрою. При перекладі перекладач використав транслітерацію і калькування: *атомний векторний плоттер* [3].

- створення перекладацького okazіоналізму

Hoopy [1] – іменник, який пояснюється Дугласом Адамсом, як «*really together guy*». Перекладач намагався створити слово, найбільш близьке до оригінального okazіоналізму: *ніпель* [3].

В таблиці 1 відображено способи відтворення okazіоналізмів, що найчастіше використовували перекладачі В. Данмер при перекладі роману-антиутопії «1984» Джорджа Орвелла та О. Антомонов при перекладі роману Дугласа Адамса «Путівник по Галактиці для космотуристів».

Таблиця 1

	Калькування	Транскування	Створення перекладацького okazіоналізму	Змішаний спосіб
«1984»	69%	3%	25%	3%
«Путівник по Галактиці для космотуристів»	60%	3%	15%	22%

Джерело: розробка автора за джерелами [1; 2; 3; 5]

Таким чином, переклад авторських неологізмів пов'язаний з використанням різного роду трансформацій та перекладацьких прийомів. Їх значення впливає сукупно з контексту, і їх переклад вимагає від перекладача певних творчих зусиль.

Список використаних джерел:

1. Adams D. *The Hitch-Hiker's Guide to the Galaxy* / Douglas Adams. – Pan Books, 1981. – 117 p.
2. Orwell G. 1984. URL: <https://www.planetebook.com/ebooks/1984.pdf>
3. Адамс Д. Путівник по галактиці для космотуристів: Роман / Дуглас Адамс; пер. з англ. О. Антомонов // Всесвіт. – 1990. – № 8. – С. 51–126.

4. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (Общие и лексические вопросы) / В.С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.

5. Орвелл Д. 1984: роман-антиутопія / Д. Орвелл; пер. з англ.: В. Данмер. – К. : Hurtom.com, 2013. – 321 с.

6. Ревзина О.Г. Поэтика окказионального слова // Язык как творчество: сб. науч. тр. к 70-летию В.П. Григорьева / Ин-т рус. яз. Рос. акад. наук. – М., 1996. – С. 303–308.

7. Рильський М. Мистецтво перекладу / М. Рильський. – К. : Радянський письменник, 1975. – 344 с.

Ренська А.Д.

ліцеїстка Українського гуманітарного ліцею,

Науковий керівник: Теряєв Д.О.

доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ПОЕМИ О. ПУШКІНА «МІДНИЙ ВЕРШНИК»

Актуальність дослідження зазначається словами М.Рильського: «Українські переклади Пушкіна конче потрібні. Це, по-перше, спосіб наблизити пушкінську спадщину до широких мас нашого народу, які думають і говорять українською мовою... це прекрасний спосіб вигострити свою мовну зброю, піднести українську мовну культуру на вищий щабель розвитку» [7, с. 37].

Мета роботи: обґрунтувати особливості та майстерність художнього перекладу поеми О. Пушкіна «Мідний вершник» М. Рильським.

Завдання дослідження: дослідити особливості перекладу слів оригіналу.

Матеріал дослідження: поема О. Пушкіна «Мідний вершник» (текст 1) [5, с. 330-336], переклади поеми М. Рильського (текст 2)

[6, с. 37-50], О. Грязнова (текст 3) [2], анонімний переклад (текст 4) [3], тлумачні та перекладні словники російської та української мов.

Слово – найважливіша найменша комунікативна одиниця мови, що складається з одного звука або комплексу звуків. Усі інші елементи мови існують або в складі слова і для слова (фонемі і морфемі), або завдяки слову (речення). Слово характеризується самостійністю та відтворюваністю у мовленні [10, с. 336].

У результаті нашого дослідження встановлено вісім найтипівіших моделей роботи перекладачів над словом.

1. Приклади. *И вдаль глядел* (текст 1); *И вдаль зорив* (текст 2); *И оглянув шир* (текст 3); *И в даль дививсь* (текст 4). У тексті 1 існує словоформа *глядел*. Тлумачний словник російської мови (ТСРМ) наводить пояснення слова *глядеть* – *то же, что смотреть* [4, с. 170]. Російсько-український словник (РУС) серед багатьох варіантів подає переклад: *глядеть* – *дивитися, глядіти, зорити* та ін. [8, с. 106]. Перекладачі використали слова: *зорив* (текст 2), *оглянув* (текст 3), *дививсь* (текст 4). Тлумачний словник української мови (ТСУМ) наводить значення *зорити* – *дивитися; пильно вдивлятися* [10, с. 257]. У тексті 2 найточніше передано значення російського слова українською мовою.

2. Приклади: *По миштым, топким берегам // Чернели избы здесь и там* (текст 1); *Уздовж багнистих берегів // Там хат похилих ряд чорнів* (текст 2); *Багнистим вірні берегам, // Хати чорніли тут т там* (текст 3); *По моховитих берегах // Хати чорніли в болотах* (текст 4). У тексті 1 фіксуємо словоформи *миштым, топким*. ТСРМ пояснює: *миштый* – *обильный мохом* [4, с. 468]; *топкий* – *болотистый* [4, с. 1050]. РУС серед багатьох варіантів подає переклад: *миштый* – *моховитий* [8, с. 328]; *топкий* – *багнистий, грузький, драглистий, грузлий, розгрузлий* [8, с. 814].

У перекладах використано слова: *багнистих* (текст 2), *багнистим* (текст 3), *моховитих* (текст 4). ТСУМ наводить значення: *багнистий* – *1. З багнищами; болотистий, грузький. 2. Укритий болотом; грязький* [1, с. 29]. Перекладачі використали всі можливі варіанти перекладу слова, а у тексті 3 використана така ж форма, як і в тексті 2, проте загальне звучання й значення слів у тексті 2 максимально відповідає тексту 1.

3. Приклади. *На зло надменному соседу* (текст 1); *війни чванливий син* (текст 2); *На зло пихатому сусіду* (текст 3); *На зло пихатому сусіду* (текст 4). У тексті 1 є словоформа **надменному**. ТСРМ пояснює слово **надменный** – *высокомерный, кичливый* [4, с. 479]. РУС подає переклад: **надменный** – *гордовитий, погордливий, гордувати; пихатий, пихливий; зарозумілий, гоноровитий; зневажливий* [8, с. 338].

У перекладах використано слова: *чванливий* (текст 2), *пихатий* (текст 3), *пихатий* (текст 4). Слід відзначити, що у текстах 3 та 4 використано одне й те саме слово. Це дозволило в тексті 3 зберегти риму, а у тексті 4 це призвело до її відсутності. ТСУМ наводить значення: **чванливий** – *який любить чванитися, схильний до чванства; пихатий. В якому виявляється чванство, пиха* [1, с. 741]. У тексті 2 дуже влучно передано українською мовою нюанси значення слова з тексту 1.

4. Приклади: *свой ветхой невод* (текст 1); *Свій невід закидав дрантивий* (текст 2); *убогий невід* (текст 3); *ветхий невід* (текст 4). У тексті 1 існує словоформа **ветхой**. ТСРМ пояснює: **ветхий** – *разрушающийся, негодный от старости; дряхлый* [4, с. 95]. РУС подає переклад: **ветхий** – *старый, ветхий, благий, блаженный; старезный, старенный* [8, с. 53].

Перекладачі використали слова: *дрантивий* (текст 2), *убогий* (текст 3), *ветхий* (текст 4). ТСУМ наводить значення: **дрантивий** – *1. Драний. 2. Поганий, негідний. Слабкий.* [4, с. 197]. Необхідно зазначити, що слово, яке використано у тексті 2, у словнику подано з позначкою *діалектне*, а так як у тексті 1 йдеться про місцевих сільських мешканців, які зайняті своєю повсякденною працею, то використання у перекладі діалектизму *дрантивий* є дуже доречним.

5. Приклади. *Спасать и страхом обуялый* (текст 1); *І страхом нелюдським опалий* (текст 2); *Смертельно зляканий народ* (текст 3); *Спасать наляканий немало* (текст 4). У тексті 1 фіксується словоформа **обуялый**. ТСРМ наводить пояснення (з позначкою *застаріле*) слова **обуять** – *охватить, овладеть с неудержимой силой (о душевном состоянии)* [4, с. 559]. РУС подає такий переклад: **обуять** – *охопити, обійняти, обняти, поійняти, поняти; оволодіти, опанувати* [8, с. 419].

Перекладачі використали слова: *опалий* (текст 2), *зляканий* (текст 3), *наляканий* (текст 4). ТСУМ серед інших значень слова **опалий** наводить таке: *охоплювати, оволодівати (про думки, почуття та ін.)* [1, с. 469]. Відзначимо, що в тексті 1 ми бачимо слово *обуялий*, яке показує найвищий ступінь страху, і у тексті 2 дуже майстерно використано слово *опалий*, значення якого вказує на вищий ступінь страху.

6. Приклади. *С подъятой лапой, как живые // Стоят два льва сторожевые* (текст 1); *Достоту на живих похожі, // Стоять два леви на сторожі* (текст 2); *Стоять, відкривши хижі паці, // Два леви, ніби вартові* (текст 3); *Піднявши лапу, мов живії, // Стоять леви сторожовії* (текст 4). У тексті 1 є словосполучення **как живые**. Словник російської мови наводить пояснення **как живые – сравнительный оборот, означает: словно, точно** [9, т. 1, с. 658].

У тексті 3 взагалі не перекладено даний зворот, у тексті 4 хоча і є цей зворот, але переклад цього фрагмента дуже недолугий – *мов живії*. У тексті 2 ми бачимо слово *достоту*. ТСУМ наводить значення: *достоту – 1. Точно. 2. Справді, дійсно, істинно.* [4, с. 192]. Таким чином, у тексті 2 найкраще передано значення словосполучення.

7. Приклади. *Над омраченным Петроградом // Дышал ноябрь осенним хладом* (Текст 1); *Над охмарнілим Петроградом // Шугала осінь листопадом* (Текст 2); *Під хмурих небом Петрограда // Вже віяв холод листопада* (Текст 3); *Над потьмаренним Петроградом // Листопад дихав осіннім ладом* (Текст 4). У тексті 1 зустрічаємо словоформу **омрачённым**. ТСПМ серед інших значень наводить пояснення: **омрачённый – мрачный, опечаленный, грустный** [4, с. 454]. РУС подає такий переклад: **омрачить – затьмарювати, затьмарити, потьмарювати, отьмарити, захмарювати, охмарити** та ін. [8, с. 434].

Перекладачі використали такі слова: *охмарнілий* (текст 2), *хмурий* (текст 3), *потьмаренний* (текст 4). ТСУМ наводить значення: **охмарніти – 1. Оповити хмарами, димом. 2. Затьмарити, засмутити** [1, с. 481]. На нашу думку, у тексті 2 дуже влучно використав дане слово, яке максимально відповідає оригіналу.

У тексті 1 читаємо словоформу **дышал**. ТСПМ наводить пояснення: **душатъ – велять, обдавать**. РУС подає переклад:

душать – *дихати, віддихати, хукати, хухати, подихати* [4, с. 145]. У перекладах бачимо слова: *шугала* (текст 2), *віяв* (текст 3), *дихав* (текст 4). ТСУМ серед багатьох значень наводить таке: *шугати* – *дути сильними поривами* [1, с. 801]. Необхідно відзначити, що хоча словники не подають перекладу *дышал* = *шугав*, але М. Рильський дуже точно та образно передав думку пушкінської фрази.

8. Приклади. *Не взросло // Там ни былинки* (Текст 1); *Нема там жодного зела* (Текст 2); *Там і былинка не зросла* (Текст 3); *Не зросло // Там ні былинки* (Текст 4). У тексті 1 фіксується словоформа *былинки*. ТСРМ наводить пояснення: *былинка* – *стебель трави, травинка* [4, с. 80]. РУС подає такий переклад: *былинка* – *билина, былинка, бадиллина, бадилінка, зілина, зілінка* [8, с. 43].

Перекладачі у текстах 3 та 4 використали слово *былинка*, тобто те, яке одним з перших фіксується у словнику. У тексті 2 ми бачимо поетичне слово *зело*. ТСУМ наводить значення з позначкою *поетичне слово: зело* – *зелень* [1, с. 242]. Тобто у тексті 2 найкраще передано значення першоджерела.

Таким чином, М. Рильський найточніше, найвдаліше, найяскравіше передав нюанси звучання пушкінського слова українською мовою.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Донецьк, 2012. 864 с.
2. Грязнов О. Українське звучання чужої поезії. Переклад «Мідний вершник» О.С. Пушкіна. URL: <https://olangr.wixsite.com/poetry/knigi-prihov>
3. Мідний вершник. Анонімний переклад. URL: <http://www.gak.com.ua/creatives/2/34226>
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка. Москва, 2008. 1200 с.
5. Пушкин А.С. Медный всадник // Пушкин А.С. Сочинения. Москва, 1998. 800 с.
6. Рильський М.Т. Переклади. Київ, 2016. 592 с.
7. Рильский М.Ф. Искусство перевода: статьи, заметки, письма. Москва, 1986. 334 с.
8. Російсько-український та українсько-російський словник. Київ : Ірпінь, 2011. 1848 с.
9. Словарь русского языка в 4-х томах. Москва, 1957.
10. Українська мова. Енциклопедія. Київ, 2011. 400 с.

Ситюк В.В.

студент,

Науковий керівник: Струк І.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний авіаційний університет

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ВІДТВОРЕННІ ЕМОЦІЙ НА ОСНОВІ РОМАНУ ЕЛЕОНОР ПОРТЕР «ПОЛІАННА»

Перекладацькі трансформації відіграють важливу роль у перекладі багатьох творів. Саме тому багато вчених приділяло значну увагу цій темі. Питанню перекладацьких трансформацій надавалася особлива увага, як з боку вітчизняних, так і зарубіжних вчених, до прикладу праці В.І. Карабана, Т.Р. Кияка, В.Н. Комісарова, І.В. Корунця, С.С. Максимова, Я.І. Рецкера. Однак вивчення питання застосування трансформацій у процесі перекладу емоцій не набуло поширення серед науковців, що й обумовлює актуальність нашого дослідження.

Емоції є невід'ємним аспектом художнього тексту й часто викликають перекладацькі труднощі. Оскільки, задля адекватної передачі варто враховувати норми мови та мовленнєві традиції культури мови перекладу. У своєму дослідженні ми послугувалися класифікацією І. Рецкера. Загальновідомо, що знаний лінгвіст виділяв два типи перекладацьких трансформацій: граматичні (заміна частин мови або членів речення) та лексичні (конкретизація генералізація компенсація втрат, а також смисловий розвиток і цілісне перетворення). За основу порівняльно-перекладознавчого аналізу емоційної сфери художнього твору з перспективою на ґрунтовний аналіз трансформацій задіяних в тексті ми обрали роботи Еліонор Портер.

Розглянемо цитату оригінального тексту та її переклад українською мовою:

*«She pictured the great gray house as it would be after its master was well again, with its silent rooms, its littered floors, its disordered desk; and her **heart ached** for his loneliness» [7].*

«Уява дівчинки малювала великий сірий будинок, яким він буде, коли його господар одужає й житиме далі в мовчазних кімнатах зі сніттям на підлозі та захаращеним столом, і її маленьке **серденько стискалося від болю**» [3].

У даному прикладі автор використовує такий прийом перекладацької трансформації, як конкретизація, переклавши «ached» як «стискалося». Конкретизація – це лексична трансформація, а саме заміна терміну ширшої тематики на слово вужчої тематики, що й наявно у даному реченні. Завдяки такому способу перекладу посилюється наше уявлення про максимальний вияв емоцій зі сторони дівчинки.

У наступній цитаті перекладач передає емоції персонажа використовуючи вже іншу трансформацію:

«*What was it? What's any lovers' quarrel after it's over?*» he snarled, *ricing the room **angrily***» [7].

«Через що ми посварилися? А через що можуть посваритися двоє закоханих? – **зло чмихнув** він і забігав по кімнаті» [3].

Автор тут використовує такий вид перекладацької трансформації, як додавання переклавши «angrily», як «зло чмихнув» для реалістичнішого зображення ситуації. Така трансформація передбачає введення в переклад лексичних елементів, відсутніх в оригіналі, що безумовно, працює на збереження емоційної складової першотвору. Ще одним прикладом лексичної трансформації слугує нижчеподане речення:

«*The influence of a beautiful, **helpful, hopeful** character is contagious, and may revolutionize a whole town.... People radiate what is in their minds and in their hearts*» [7].

«Приваблює людина гарна, **ладна допомогти, дати надію**, і це може перемінити ціле містечко. Люди випромінюють те, що у них в думках і на серці» [3].

Тут спостерігаємо використання описового методу, де через підміну слова словосполученням, вдалося влучно відтворити емоцію першотвору.

Далі, у рамках розвідки, проаналізуємо приклади використання граматичної трансформації:

*«School, in some ways, was a **surprise** to Pollyanna; and Pollyanna, certainly, in many ways, was very much of a **surprise** to school» [7].*

«Школа подарувала Поліанні нові враження. Не менше вражень було і в школи від Поліанни» [3].

Тут використано заміну однини множиною – «surprise», як «враження», що цілком погоджується з парадигмою української мови.

Отже, здійснивши порівняльний аналіз оригіналу та перекладу роману Е. Портер «Поліанна», ми проаналізували окремі випадки використання лексичної та граматичної трансформацій задля адекватного відтворення емоційного стану художнього персонажа у перекладі. Висновуємо, що переважно вторинні комуніканти використовували влучні трансформації, підводили емоційну складову до читача. Однак, питання увиразнення автора та надлишкового перекладу, все ще залишається важливими для подальших полемічних дискусій та аналізу.

Список використаних джерел:

1. Адамчук Т.В. Тематизация эмоций в тексте (на материале современного английского языка): автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.04. Саранск, 1996. 15 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
3. Портер Е. Поліанна. URL: <https://nemaloknig.com/book-299543.html>
4. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/gharkaty>
5. Струк І.В., Сітко А.В. Адекватність та еквівалентність у перекладі мовних особливостей. *Sciences of Europe*. Прага (Чехія), 2016. Вип. 10(10). С. 122-126.
6. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1987. 190 с.
7. Porter E.H. Pollyana. URL: <https://www.planetbook.com/pollyanna>

Томнюк Л.М.

кандидат філологічних наук, асистент,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ ОСОБИСТОГО СТИЛЮ АВТОРА ТА ПЕРЕКЛАДАЧА ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ЛІРИКИ ГЕОРГА ТРАКЛЯ

Кожний художній текст є окремим авторським світом, що є відображенням внутрішнього світу, переживань і роздумів автора, його почуттєвої сфери, ставлення до життя і життєвих цінностей. Розкриттям свого духовного простору на сторінках художнього твору автор переслідує мету – вплинути на духовний простір читача, апелювати до його свідомості. Тому переклад саме художніх творів є кропітким і творчим процесом, що вимагає від перекладача не лише бездоганного володіння обома мовами, техніками, прийомами, способами та особливостями перекладу художніх текстів, а й знань про відповідні культури і менталітет, вміння мислити образами, бути креативним і творчим, оскільки літературний переклад можна вважати найважчим видом перекладу, позаяк у художньому тексті-оригіналі присутні одночасно всі 5 мовних стилів, що перекладач повинен зберегти у тексті-перекладі, щоб не порушити когезію і когерентність вихідного тексту. Позаяк «внутрішній зв'язок базується на спільності предмета опису, що проходить через весь текст і об'єднує всі його частини в одне ціле» [4, с. 450]. Таким чином, текст перекладу художнього твору є синергією ідіолектів автора і перекладача, оскільки кожний талановитий письменник творить «свою оригінальну мову», у нього є свої улюблені слова, власна манера поєднання слів і будови фраз, притаманні лише йому вислови і формулювання.

У сучасному суспільстві переклад удосконалюється і розвивається дуже впевнено та утверджується як окрема дисципліна на теренах науки. Утім існує мало праць, присвячених практиці і критиці перекладу німецькомовної літератури (поезії особливо) засобами української мови і ролі особистого стилю автора та перекладача під час письмового перекладу. Цим зумовлюється актуальність цього

дослідження, об'єктом якого слугували вірші Г. Тракля із збірки «Sebastian im Traum», з інтернет-джерел та їхні переклади українськими перекладачами, зокрема Тимофієм Гавриловим, Мойсеєм Фішбейном та Дмитром Наливайком.

Довгий час поезія вважалася неперекладною, оскільки поезія – то вид літературного мистецтва, а мистецтво перекладу не підлягає, бо кожен трактує його по-своєму. С.М. Алкашева справедливо зазначає, що лише в поезії мова здатна розкрити всі свої можливості – поезія вичавлює всі соки з мови, тим самим спонукаючи її перевершувати саму себе [1, с. 8]. Поряд з цим, науковиця зазначає, що основним завданням перекладача поезії є «не дозволити власним почуттям і переконанням під час здійснення перекладу ліричного твору затьмарити сенс оригіналу, а навпаки, поважаючи творчість іншого майстра художнього слова, відкрити всю красу і глибину поезії засобами іншої мови» [там само, с. 12].

Г. Тракль є представником течії експресіонізму. Властивим для прибічників цієї течії є: «символічна ускладненість образів, звертання до теми смерті, емоціональна насиченість і трагічне світосприйняття» [2, с. 5]. Г. Тракль особисто так відгукувався про свій індивідуальний стиль: «Моя манера зображення зливається в єдине враження, чотири різні образи в чотирьох рядках» [3]. Незважаючи на те, що життя поета було не довгим, лише 27 років, утім біографи дослідили і проаналізувати кожен ним прожитий день. М. Хайдеггер захоплювався творчістю Г. Тракля і так відгукувався про його поезію: «Мова в поезії може здійснюватися тільки поетично, відкриваючи нам таємні глибини мови-буття. Передавати ці «таємні глибини», «тонкі потоки», бути посередником між духом та людською душею і є покликанням поета». Ці слова є яскравим підтвердженням того, що Г. Тракль – особливий поет з глибоким, пораним і чуйним внутрішнім світом, який невидимо присутній між рядками кожного його вірша.

Художні критики вважають твори Г. Тракля «криком душі, криком доби, криком людини і її самоти» [5]. Все це не може обійти і перекладач під час перекладу його поезій. Щоб достовірно передати зміст віршів спочатку перекладач повинен заглибитися в цю поезію, зануритися в неї з головою, зрештою пережити ті самі емоції та

почуття, які відчував поет, коли писав свої твори. Неможливо передати емоції поезії не переживши їх, не відчувши їх на собі. Перекладаючи поезію про війну, смерть, крики солдат, перекладач одразу ж, подумки, переноситься на поле бою, він відчуває їхню біль, їхнє горе та страх перед смертю. Саме це допомагає підібрати потрібні слова для перекладу, щоб читаючи переклад, виникали ті самі почуття, як і при читанні оригіналу.

Проаналізуємо один з найяскравіших прикладів поезії Г. Тракля, а саме вірш «Гродек» у перекладі Т. Гаврилова, М. Фішбейна та Д. Наливайка, що є своєрідним криком-протестом проти того зловіщого і несправедливого факту, що в жертву кривавому вівтарю війни будуть принесені майбутні покоління.

Особливу увагу слід звернути на переклад епітетів, що якраз є вербалізаторами почуттєвої сфери автора, його переживань і ставлення до тієї епохи, в якому йому довелося жити, займатися творчістю і вести вічний монолог із собою на папері. Так, зокрема, у рядку «*Von tödlichen Waffen, die goldnen Ebenen*» прикметник, який описує зброю, а саме: «*tödlich*» («смертельний, зі смертельними наслідками») зникає з перекладу Т. Гаврилова, а на його місці з'являється словосполучення «зброєю смерті». М. Фішбейн у своєму перекладі уточнює, про яку саме зброю йдеться, – «убивчих гармат», і так само, як і в оригіналі, для опису, використовує прикметник «убивчих». Д. Наливайко у своєму перекладі залишає прикметник, проте змінює іменник: «смертоносний гул», втім така заміна не цілком вірно передає зміст наведеного вище рядка.

Ще один епітет, який додає тексту ще більшої експресивності, темних фарб і певної тематичної насиченості, зустрічаємо в рядку «*Ihrer zerbrochenen Münder*» («розбитий рот/зламани вуста»). У цьому випадку, кожний перекладач зумів не тільки не змінити суті, а й підібрати досить вдалі варіанти перекладу: Т. Гаврилів – «їх уст калічних», Д. Наливайко – «їхніх розірваних ротів», М. Фішбейн – «їхніх роздертих ротів».

З висвітлених вище міркувань можна зробити висновок, що поетичний переклад є філігранним мистецтвом перекладу, що вимагає від перекладача вміння своїм перекладом зблизити дві нації, стерти чіткі межі між текстом оригіналу і його перекладом,

представити читачам поезію іноземного автора через мовне багатство рідної мови так, щоб переклад в жодному разі не сприймався як переклад чи перифраз.

Список використаних джерел:

1. Алкашева С.С. Особливості передавання авторського стилю Р. Кіплінга в україномовних перекладах. 2018. URL: <http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/151771>

2. Анісімова Н.П. «І пейзаж неначе натюрморт...»: осінні мотиви в модерній ліриці Тараса Федюка. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 10. С. 2–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2014_10_2

3. Світ книги – цікавий, неймовірний, дивовижний. URL: <http://knig.org.ua/page/104>

4. Шайнер І.І. Засоби когезії як забезпечення цілісності лексико-семантичного простору твору (на матеріалі сучасних британських романів на військову тематику). *Молодий вчений*. 2018. № 7(2). С. 450–455. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_7%282%29__35

5. «Плерома» – часопис з проблем культурології, теорії мистецтва, філософії. URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/gk-tya.htm>

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Бернецька Г.Б.

асистент,

Львівський національний університет імені Івана Франка

МІЖДЕРЖАВНА КОМУНІКАЦІЯ І ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ

У найзагальнішому вигляді комунікація виступає як необхідний елемент взаємодії людей, груп, народів, держав, в ході якого здійснюється передача інформації, почуттів, оцінок, значень, смислів, цінностей. У міждержавній комунікації можна виділити щонайменше три інтерпретації: а) засіб інформації людей; б) передача інформації між різними верствами населення; в) вплив інформацією на великий контингент груп, які проживають на території.

Кожне суспільство в сучасних умовах перебуває в спілкуванні з іншими соціумами й зацікавлене у збереженні своєї мовної та культурної самобутності, що в умовах глобального інформаційного простору і легкості транскордонних впливів є досить важким завданням [2]. Багато фахівців засвідчують, що на сьогодні у світі активізується увага до комунікативної діяльності. Розвиток світового інформаційного простору привів до формування нових учасників, зокрема, одним із провідних акторів виступає держава як ініціатор зовнішньополітичної комунікації, оскільки саме вона здійснює контроль і управління сферами зовнішньої та внутрішньої політики; транснаціональні корпорації, які розширюють зовнішній вплив через співпрацю з національними медіа або за допомогою інвестування в закордонні регіональні та локальні медіа, які ефективно лобіюють інтереси своїх транснаціональних власників; світові медіакорпорації, які виступають посередниками між джерелом інформації та аудиторією, поширюючи через новини й власні корпоративні інтереси; громадські інститути, некомерційні та неурядові організації, які захищають інтереси різних соціальних груп, здійснюють правозахисну, благодійну або природоохоронну

діяльністю, а також сприяють легальній соціальній активності, яка може бути альтернативою усталеній державній політичній і економічній ідеології [5].

Під впливом інформаційно-комунікаційних технологій змінюється і співвідношення компонентів традиційної могутності держав, яка визначається на основі володіння інформаційно-комунікаційними технологіями і позиції у сучасному інформаційному просторі. Така ситуація призводить до виникнення нового міжнародного протистояння, коли прагнення однієї держави домінувати у глобальному інформаційному просторі породжує опір і протидію інших.

Виклики міжнародним відносинам, що виникли 2014 року, породили також нові явища і ситуації, які можна охарактеризувати як незрозумілі, непередбачувані та нестандартні [6, с. 127]. В медійному, а згодом і науковому середовищі вони отримали характеристику «гібридних». Зокрема про гібридний характер загроз міжнародній безпеці говорить Р. Сіле, наголошуючи, що саме 2014 рік позначив парадигму змін у світі, а українсько-московський конфлікт показав, що у Європу повернулося використання державними акторами військової сили та насильства заради досягнення політичних цілей

Зважаючи на складну політичну ситуацію, яка склалася на Україні за останній час соціологи стверджують про явні ознаки гібридної загрози і гібридної війни. Так гібридні загрози об'єднують широкий діапазон штучно створених ворожих дій і намірів, таких як кібервійна, інформаційна війна, сценарії асиметричних військово-силових конфліктів низької інтенсивності, цілеспрямована організація терористичних актів і піратства на морі, підтримка і стимулювання незаконної міграції, роздування етнічних і релігійних конфліктів.

Звичайно, критерієм концептуального розмежування гібридної загрози від гібридної війни є факт порушення суверенітету держави, перетин збройними формуваннями кордону, захоплення стратегічно важливих об'єктів [3]. Ключовою рисою підходу, який виник для протидії багатовимірному характеру гібридних загроз, є його всеосязність, адже передбачає скоординоване застосування всього

спектру наявних ресурсів, зокрема дипломатичні, військові, розвідувальні та економічні. Важливо зазначити, що гібридні атаки не є виключно інструментом асиметричних чи недержавних акторів, до них можуть вдаватися як недержавні, так і державні суб'єкти. Гібридні загрози навіть не прив'язані територіально, і можуть проявлятися в будь-якій операційній зоні, включаючи кіберпростір. Смертельні та руйнівні атаки можуть бути розпочаті і здійснені миттєво з віддалених місць, не залишаючи слідів для визначення їхнього походження. Ефективна відповідь подібним атакам потребує єдності зусиль. У доктрині збройних сил США зазначено, що існуюча гібридна загроза побудована на діях Москви у Східній Європі, які створюють прецедент на майбутнє: вона використовує значну кількість гібридних способів і засобів проти слабкої або ослабленої держави (України), щоб примусити її підкорятися своїй волі. Традиційні гібридні загрози зосереджені на змішуванні різних можливостей на тактичному та операційному рівнях війни. Однак Російська Федерація сьогодні використовує не лише військовий інструментарій, а й економічні, інформаційні та дипломатичні засоби, конструюючи гібридну загрозу для подальшого загострення проблеми [1, с. 39]. «Суть гібридної війни в тому, що ворог постійно випереджає і постійно використовує свої ресурси на тих фронтах і ділянках, де його не чекають, або не мають можливості відповісти». Український досвід засвідчує, що гібридні загрози найактивніше проявляються у попередньо створеній паралельній реальності.

Гібридні загрози знаходяться між конфліктами, в яких рушійною силою є держава, і конфліктами, в яких рушійною силою є недержавний суб'єкт. Саме тому питання про роль мови в захисті від гібридних загроз набуло особливого звучання. Оскільки історично склалося, що на території України українсько-російська двомовність у суспільстві зумовлена функціонально-стилістичним, територіальним, віковим, конфесійним, соціальним чинниками, то держава турбується про розвиток україномовних форм культурного життя. Але, розуміючи важливість багатомовності, Україна гарантує вільне використання регіональних мов та забезпечує реалізацію прав і культурних інтересів усіх мовних груп, не перешкоджаючи ретрансляції передач із сусідніх країн.

Але при визначенні функцій державної мови влада повинна чітко окреслювати сфери обов'язкового застосування мови. У такому випадку мова стає інструментом для захисту національних інтересів і політичної думки. Відсутність чіткої концепції що до розвитку державної мови призводить до підсилення впливу потенційного агресора [4, с. 11].

Отже, перед владними структурами постає завдання зберегти національну ідентичність країни шляхом введення української мови у всі сфери життєдіяльності людини, з умовою врахування багатомовної реальності, та в умовах необхідності тісної міждержавної комунікації забезпечити захист свого населення, адже протидія гібридним загрозам стає пріоритетом, оскільки вони розмивають чітку межу між війною та миром, поєднуючи військові можливості з політичними, дипломатичними, економічними, кібербезпековими та дезінформаційними заходами. Для нейтралізації таких загроз потрібні не лише нові спроможності, але й нові партнери, нові процеси і, перш за все, нове мислення. Окрім того, необхідно посилити координацію між міжнародними організаціями, зокрема між ЄС та НАТО, поглибити партнерство, обмін даними, навчання, тренування, а також більш активно боротися з пропагандою.

Список використаних джерел:

1. *Doctrine for the Armed Forces of the United States* // Department of Defense, Joint Publication (JP) 1, Washington D. C.: Department of Defense, 2013. – P. 39.
2. Горбулін В. Російська гібридна війна змінює світоустрій [Електронний ресурс] / В. Горбулін. – URL: <https://zbruc.eu/node/63861> (дата звернення: 13.02.2020).
3. Закон України «Про засади державної мовної політики». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (дата звернення: 13.02.2020).
4. Пожуєв В.І. Формування інформаційного суспільства в умовах глобалізації // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – Вип. № 36. – С. 11.
5. Вите С. Типологія вооружених конфліктів в міжнародному гуманітарному праві: правові концепції і реальні ситуації. URL: <https://www.icrc.org/rus/assets/files/other/vite.pdf> (дата звернення: 13.02.2020).
6. Стратегія національної безпеки України (альтернативна) – Луцьк: МКФ. – Християнське життя», 2016. – С. 127.

Наукове видання

МОВА ТА КУЛЬТУРА: СУЧАСНІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ

МАТЕРІАЛИ
II НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 21.02.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,05. Тираж 100. Замовлення № 0220-25.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.